

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXIV.

ŠTEV. 11.

NOVEMBER 1914

Vsebina novembrskega zvezka:

1. Fran Albrecht: <i>Veter</i>	489
2. Milan Pugalj: <i>Košcak</i> . (Konec prihodnjič.)	490
3. Marko Petrovič: <i>Na vlaku</i>	494
4. L. Pintar: <i>O krajnih imenih</i> . XIX. (Dalje prihodnjič.)	498
5. Karel Dolenc: <i>Črtice</i> . 2. Ob oknu	506
6. Josip Hrastar: <i>Izza zadnjih dni</i> . (Konec prihodnjič.)	509
7. J. Wester: <i>Dr. Sketova pisma iz Bosne</i> . (Dalje prihodnjič.)	518
8. Dr. Fr. Ilešič: <i>Češki „Ljudje enega dne“ ali slovenski „Kontrolorji Škrobarji“</i> . (Konec prihodnjič.)	526
9. Književna poročila	535
Ivan Vezenj: <i>„Vesele povesti“</i> . — K. Ogrizek: <i>„Videňská Matica“</i> . — Publikacije <i>„Družbe sv. Mohorja“</i> .	

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,

četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knafova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

KOŠČAK

Fran Albrecht:

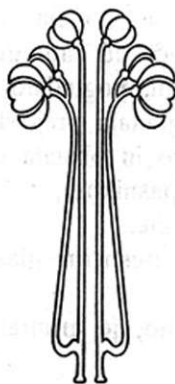
Veter.

Težke reči mi pravi veter nocoj,
grenke in bridke pozdrave mi nosi,
tihu v vejevju tam joče in prosi,
kot da na tihem žaluje z menoj.

Veter, ti dušam raztrganim brat!
Večnih nemirov goni te sila,
dalje ti krute raztrgajo krila,
ti pa šumiš venomer smeh in jad.

Veter, s teboj bi jaz preko sveta,
plakal in tožil bi tuji bolesti,
laske bi česal sladki nevesti,
zvezde poljubljal bi vrhu neba.

Veter, s teboj bi jaz v prostor brez mej,
roč od sveta, o le proč od ljudi!
Veter, tako črne so moje oči
od hrepenenja in studa in glada in žej . . .

Milan Pugelj:

Koščak.

I.

Kakor vsaka, tako je bila zanj tudi tista nedelja nenavadno dolga in pusta. Popoldne je sedel v kavarni, listal brez zanimanja po listih, srebal skodelico kave, gledal biljardne kroglice, ki so jih bezali po zeleni mizi elegantno opravljeni gospodje, in se napotil počasi na sprehod. Plačal je, vstal izza mize in gledal dolgo na desno in levo, ker je pozabil, kam je bil obesil palico in klobuk. Ni bilo drugače, kakor da je stopil v spodnji del kavarne. Tam je našel svoj črni kastorec in palico.

Po ulici je šel počasi kakor človek, ki nima cilja in se dolgočasi. Pri hoji je prekladal svoj čakati život z leve na desno in narobe. Rame so se pri tem zibale in udajale. Stopala je obračal nekoliko na znotraj. Zadaj nad ovratnikom se mu je delala mesnata guba, ki je bila posebno debela, kadar se je ozrl. Včasih je segel z levico k malim brkom in jih vlekel v stran, kakor bi mu delale napoto. Pri tem je nekoliko spačil obraz, stisnil oči in nagubil čelo. Z desno roko se je opiral enolično ob palico.

Prišel je v Maksimiljanovo ulico in šel počasi po njej. Tu mu je naenkrat palo na ramo nekaj težkega. Odskočil je, pogledal preplašeno, in mimo oči mu je šinila bela barva. Ozrl se je kvišku, od koder je priletelo, in se pričel mirno in dostojno jeziti.

— Taka malomarnost! je mrmral.

Na trotoarju so ležali beli kosi in drobci mavca. Pobral je dva in videl, da je eno roka, a drugo drobna meniška glava. Zgoraj na oknu tretjega nadstropja je slonela kakih trideset let stara prijazna ženska in bila vsa rdeča od zadrege. Izginila je naenkrat in okoli njega je stalo par ljudi, pogledalo, kaj se je zgodilo in šlo naprej. Tista ženska, ki je gledala prej skozi okno, je pritekla nenadoma po stopnicah v vežo in obstala na pragn. Bila je visoka, črno oblečena, z belim predpasnikom, v lica zdravo rdeča, a oči je imela drobne, temne in majhne.

— Prosim, je rekla s tresočim glasom, stokrat oproščenja, gospod!

— To je vendar nerodno, je mrmral on in trepal beli prah z rame. Ali ne vidite tega?

— Prosim stokrat, je rekla ženska, se boječe smehljala in životemne oči ji je prevlekla vlaga, zgodilo se je popolnoma po nesreči, hudo mi je.

Zamahnil je s palico, se ozrl naprej, se naenkrat nasmehnil in stopil bliže.

— To le roko in meniško glavo sem si vzel za spomin. Povejte mi, kaj je to bilo.

— Sveti Anton.

— Čigav?

— Moj! Zdi se mi, da se je zgodil čudež.

Zdaj je pričel nekdo klicati s stopnic: Ana, Ana!

— Oprostite, je rekla, stokrat prosim. Kličejo me, iti moram.

On se je smejal in dejal po premisleku: Dobro, ali ta čudež mi morate razložiti. Kje in kdaj?

Ženska je zardela, pomolila ozko stopalo izpod krila in vrtala ž njim v tla. Povešala je oči kakor šestnajstletno dekle. Odgovorila je tiho:

— Tega pa ne vem.

— Jaz bi pa rad vedel, je mrmral veselo on. Dandanes, ko so čudeži tako redki . . .

— Zvečer ob sedmih bi lahko prišla tja zraven v mali drevoredek.

— Ana, Ana! je kričal nekdo s stopnic.

— Velja, je rekel on, pomigal z roko, ne da bi se odkril, in šel naprej.

Pogledal je na uro in si razdelil čas. Zdaj je štiri. Do petih pride lahko daleč iz mesta, večerja v krčmi in se vrne natančno do sedmih. Korakal je počasi mimo komedij, kjer so vabili čudni tuji moški ljudi, naj si gredo ogledat stvari, ki jih niso še nikoli videli. Čutili bodo čustva, ki jih še niso in jih ne bodo nikoli več čutili. Slišali bodo besede, ki jih še niso in jih ne bodo nikdar več slišali. Včasih se je zabaval s takimi stvarmi, pomešal se je med množico in gledal in poslušal. Danes je šel naprej in se ustavil šele pri velikem belem medvedu, ki je ležal v kletki pred prostranim zverinjakom. Živali so ga vedno zanimale. Kupil je kruha in mu ga metal v gobec.

Zunaj mesta v krčmi je sedel sam. Njegova navada je, da kosi in večerja sam. Pri tem ima rad časopis, in ko je, ga drži onstran krožnika in bere. Na kmetih ni časopisov in zato je privlekel iz žepa drobno brošuro, jo položil onstran krožnika in pričel iz nje čitati. Naslov ji je: Nekaj o svetovnem mirovnem razsodišču. Za

ljudi, ki sede ž njim pri isti mizi ali za drugimi mizami, se ne briga. Vidi se mu, kakor bi jih ne čutil. Čita in včasih prikima misli, drugič razpre na široko oči, malo obstane in odmaje. V roke vzame nož in vilice, odreže košček mesa, pomoči ga v omako, dene v usta in še enkrat odmaje. Vino pije po četrtinkah in napolni kozarec vselej samo do srede. V prvo čašo namaka kruh, potem se obriše krog ust in sreba pijačo počasi in z užitkom.

Ko je videl, da se je pričelo solnce nagibati, je vzel iz žepa uro in pričel nanjo gledati. Bilo je tričetrt na šest. Ravno prav je, si je mislil, da plačam in grem. In šele spotoma je pričel počasi premišljati o ženski in njenem čudežu. In mislil je tudi o ženskah sploh in sklenil svoje misli kakor vselej: Pogledal je kvišku po oblakih in obzorju in zašepetal:

— No, moralo bi se zgoditi nekaj posebnega, da bi se jaz oženil.

V drevoredu je bil točno ob sedmi uri. Hodil je gor in dol, držal roke na hrbtu in v njih palico. Ko je videl mlad parček, ki je šumel po pesku mimo, se je zasmejal.

— No, tudi jaz . . . poglejmo!

Njegova znanka je prišla gologlava, a brez belega predpasnika. Šla je oprezno naprej in ga opazovala skrivaj.

— Če se ne motim, je dejal on.

— Da, je rekla, tu sem.

— Torej, razložite mi čudež.

— Saj ni čudež, je dejala, šla ž njim dalje in gledala v tla. Nemara je samo uslišana . . .

— Kaj? No, le recite!

— Ko ne vem, če je uslišana.

— Kdo?

— Molitev.

— E, draga moja, se je ustavil on, na ta način se ne bova midva ničesar dogovorila. Mečete besede, sekate stavke, povem odkrito, da vas ne razumem.

— To so take stvari, je rekla ona, da me je sram pripovedovati, ker sem ženska.

— No, potem, je dejal on važno, ne bom tak, da bi vas silil.

— Rada bi pa vseeno povedala!

Udaril je s palico po tleh in vzkliknil.

— Hej-joj, torej tudi vi!

— Kaj?

— Prava ženska!

Šla sta nekaj časa tiho naprej in se na koncu obrnila. Po klopeh so sedeli mladi ljudje in utihnili, če je šel kdo mimo. Od drevja je padalo polagama listje, kakor tihi lahki ptiči. Izmed hiš sèm od mesta je ropotal in zvonil tramvaj.

— No, je vprašal on, ali se bova kaj pomenila, ali ne. Kako mislite?

— Povedala bom, kakor je . . . četudi težko. Veste, jaz bom stara kmalu že trideset let, a sem vedno sama. Ime mi je Ana . . . Oskrbnica in družabnica sem pri stari gospe. In . . . in . . . gledam, kako to vse gre in teče naprej, in . . . in mislim, da bi mi bilo prav, če bi imela svoje ljudi: tako . . . moža, otroke. Zato sem hodila v cerkev in mnogo molila . . . zlasti k sv. Antonu, ker pravijo, da je on priprošnjik za take reči. Saj to, upam, veste . . . Molila sem vsak dan po en rožni venec in pred godom sv. Antona po tri na dan. Tudi sem povedala vse to spovedniku in rekli so tako: Kdor si želi, ali katera si želi poštenega zakonskega življenja, ta se ne pregreši. Potem sem kupila majhno sohico sv. Antona, da sem ga imela tudi doma v svoji izbi. Nosila sem mu nageljne domov. Danes je bilo jako lepo in postavila sem ga na okno, da bi bil tudi on deležen solnca. Okno je bilo odprto, in ker si ne vem razložiti, kako je bilo mogoče, da je padel z okna, se mi dozdeva, kot da je čudež . . . da!

Ana neha in on se guga tik nje počasi sem in tja. Gleda v tla, posluša in se prijazno smehlja. Dolgo potem, ko je ona že končala, dvigne glavo, smeje se in kima.

— Ta je dobra! Čeprav nisem posebno goreč vernik, a ta sveta prigodba mi je le všeč.

— Oh, se prestraši Ana, koliko je pa ura? Mudi se mi, to bo spet doma nepotrebnih besed!

— A je sitna . . . tista tvoja babura?

— Gospa, popravi strahoma Ana. Stara je, to je.

— No, pravi on, pa se daj še kaj videti!

Ponuja ji leno roko in ji gleda pozorno v obraz.

— Kje? vpraša ona.

— No, recimo za zdaj: pojutranjem ravno tukaj.

Ana odhaja, on gleda za njo in kima.

-- Visoka je in postavna . . . mora biti jako zdrava!

(Konec prihodnjič.)

Marko Petrovič:

Na vlaku.

V kupe tretjega razreda za nekadilce sta stopila dva gospoda. Prvi je širokopleč, visok mož s sivkastimi kratkimi lasmi, košatimi brki, topim nosom in zlatimi očali, drugi je suh, gladko obrit, ima odprt bel ovratnik in srajco s trdimi prsmi.

Ob oknu se stiska v kot in v rožnat pled mlada in jako elegantna dama. Ko zagleda oba tujca, se zdrami iz misli in pregleda od vrha do tal drugega za drugim. Njene oči so velike, obraz bel, sočen, ustne zdrave, polne in rdeče. Noge ima prekrizane in sredi razporka na levi strani gleda na plano okrogel in močen gleženj, skrit v rjavo nogavico. Da dá prostora gospodoma, se pomakne tesno k steni in razkriža noge. Okroglo in krepko levo koleno zdrсне z desnega in utone v rjavem krilu.

— Prosim sedite, kakor vam je prijetneje, pravi plečati gospod in ji sede nasproti. Pri tem pogleda na soseda in se pomudi z očmi zlasti na njegovem velikem in podolgovatem uhlju, ki je rjav in tenak, kakor bi bil iz usnja.

— Prosim, pravi dama in tudi tujec se oglasi: Prosim.

Vlak se premika dalje in počenja polagoma drdrati z veliko hitrostjo. Drogovi brzjava, napeljanega ob vozni cesti, se prikazujejo v naglih presledkih tako hitro in odločno, kakor bi sekali v okna. Gozdovi onkraj polj se sučejo z bližnjimi konci, istotako se vrste dolge njive pšenice in koruze. Kadar zanese tir med zaseke, treska in ropoče od desne in leve, kakor bi loputale skale ob železje stroja in vagonov.

Širokopleči gospod popravlja pod nosom košate brke in ogleduje neprenehoma mlado damo. Večkrat se ozre na soseda, in pri tem ga obide vselej neke posebne vrste neugodnost. Nekoliko vstane, sede nazaj, pomaje se, kakor bi ga tiščalo nekaj za ramo ali za hrbtom. Naenkrat pocmoklja z jezikom in ustnicami in z okroglo polno roko udari na lahko po napetih hlačah.

— Gospoda, pravi in naglo vstane, ali dovolite, da se predstavim? Jaz sem trgovec na debelo, Valentin Zor.

In vsi se predstavijo. Dama je žena mestnega učitelja in se pelje na Dunaj, dolgi popotnik je zastopnik neke velike dunajske tovarne.

— Veste, zakaj sem se predstavil? vpraša Zor gospo.

-- Ne!

— Zaradi vas. Zaradi tega, da vam napravim laže poklon. Vi, gospa, imate oči, prelepe oči, po barvi take, kakor morje zjutraj.

— Dobro, pravi gospa in se smeja. In naenkrat pogleda na uro, ki jo nosi na jermenu okoli levega zapestja, in se prestraši.

— Ali ne pridemo zdaj v tunel?

— Ha, ha, se smeje zastopnik, nič hudega ne bo. Saj smo trije. Če bi nameraval gospod sosed kak napad, vas bom branil jaz, a če bi se predrznil jaz, vas reši on.

— Ne zaradi tega, pravi dama. Jaz imam sploh od mladih nog strah pred tuneli. Nekaj mi pride pod kožo in potem gomazi po njej.

— Eh, meni trgovec, vi ste še malo doživeli. Nimate obitelji, otrok, kaj?

— Dozdaj ne!

— A jaz! Jaz imam ženo in deset otrok.

Zastopnik se odkrije in udari po kolenu.

— Čestitam, pravi, takih mož je treba domovini!

Da, deset, pravi trgovec in si misli: To je ena izmed najlepših žensk, kar sem jih poznal v življenju. Te njene oči in potem postava — to je že nekaj izrednega. No, in tunela se boji! Prav dobro.

— Prosim gospa, dovolite mi še to: Ali se peljete k možu?

— Ne, od moža na Dunaj k teti.

— Hvala!

— Ali vi niste oženjeni, vpraša gospa zastopnika.

— Ne, nisem. Imel sem smolo. Seznanil sem se večkrat in enkrat bi se bilo že skoro zgodilo.

— A zakaj se ni?

— Veste, pravi zastopnik, zame je kolinska voda pri ženski nad vse. Moj nos, oprostite, je strašno natančen. Bil sem nekoč — saj dovolite — pri njej in konci prstov, so ji dišali — oprostite — nekoliko po prikuhi.

Trgovec premišlja o možnosti, da bi se peljal tudi on na Dunaj, tam bi se dalo nekaj ukreniti. On dela za rodbino, skrbi in hodi in se vozi po kupčiji, zato zasluži, da se enkrat po dolgih letih malo razvedri in si oddahne od tega večnega, vedno enakega truda. Koliko ga stanejo samo sinovi, koliko hčere, koliko so ga stali zdravniki in babice. Dekle ima tri in vse tri — skoro bi dejal — ne delajo drugega kakor pečejo kruh. A drugi jedo, jedo . . . in tako. Kje so čevlji, obleka, kje drugo! Človek skrbi samo za druge,

a njega samega, kakor da bi ne bilo. Hčerke plešejo, sinovi imajo svojo zabavo, a on le skrbi, zbira in se trudi, da je drugim dobro. Pravica je, če more najti trenotek, kjer pozabi skrbi in si olajša urico življenja.

Vlak naenkrat zapiska in dama se vsa zdrzne. Tunel, vzklikne.

— Le brez strahu, pravi zastopnik. Ali naj sedem k vam?

— Ne, hvala!

Kaj je rekel, se vpraša trgovec, kaj je rekel? Gotovo tudi on premišlja, kako bi se približal tej zdravi gospe, in mogoče je celo, da se pelje na Dunaj. Izstopila bosta ponoči, iskala hotel in vozila se bosta še prej skozi množico tunelov. A njega čakajo doma skrbi, jutri mora sklepati neke pogodbe — njegovo življenje je od vraga. V delo je zakopan do vratu, peha se, kakor bi šlo za večno življenje. In med tem se ne more iznebiti suhega živinorejca, ki pride jutri na njegov dom. Suhec gleda vanj kakor iz kota kupeja in našteva vrline svojih volov.

Vlak drdra pod tunelom, trgovec iztegne nogo, postavi jo vnovič in zdi se mu, da se dotika s kolenom dame. Neka posebna mladostna toplota mu polzi po nogi navzgor in v glavi mu diha nekaj svežega, kakor bi ne bilo več nobene brige nikjer, kot da bi postalo vse jasno, čisto, svetlo. Ali bi se peljal na Dunaj, ali bi se peljal, se vprašuje tihoma. V Litiji ga čaka hlapec z vozom, ali ta se lahko pelje brez njega domov. On ne izstopi, temveč naroči samo kondukterju, naj mu podaljša karto do Dunaja. Peljal bi se, peljal bi se, kliče nekaj v njem in zlogi padajo natančno v sunke drvečega vlaka.

Polagoma se zopet sveti in naenkrat plane v kupe dan. Trgovec pogleda in vidi, da se je tiščal s koncem kolena soseda. In to ga razkači, da zamahne z roko in gleda za minuto skozi okno. Ali je vse skupaj vredno, ali je vredno, se sprašuje in mežika z očmi za zlatookovanimi naočniki. To je trenotek, vse gre mimo kakor — recimo — voz rdeče nemške detelje, ki ga ne vidimo nikoli več. In med tem se ozre, vidi tik sebe soseda in ga ogleduje. Jako se mu gabi njegovo dolgo in usnjato uho. Ta dolgotetnež, si misli, se bo vozil do Dunaja. Zdaj večinoma molči in se v mislih pripravlja na pozneje kakor dijak na izpit. Zdaj išče pravih besed, da jih bo izklepetal kasneje, ko jima napravi on sam prostor. Od Litije dalje se prične cela ceremonija in doseže višek še morda pred Dunajem.

Zunaj je oblačno, dolgočasno in vlažno. Daleč sredi polj teče bela cesta in po njej kima konj in vleče voz mrve. Po polju je

raztresenih nekaj kmetic, ki čepe in se ozirajo za vlakom. Vse so stare, grde in čemerne.

— Ali imate vi še daleč do tja, kamor ste namenjeni? vpraša trgovec soseda.

— Še nekaj pota je, pravi zastopnik.

Skriva, si misli trgovec, on skriva; popolnoma gotovo je, da se pelje z njo; poznamo take ptiče po perju. In zdaj, vrag ga vedi, ali je dobro pripravil svojo stvar, ali bo vlekel na dolgo in široko, ali bo planil takoj na sredo. In v misli mu pade stavek, kakor ga je slišal deklamirati pri svojih prijateljih: Naše življenje žalostno je! Zarijemo se v delo, naprtimo si na hrbet težke brente, ki jih moramo nositi do groba, A drugi, glej ga, hodi legak in sam, nima žene, nima desetih otrok, privošči si zabavo tukaj in tam; ne čaka ga jutri dopoldne živinorejec, naredi, kakor se mu zdi, in vesel odbrunda.

Trgovec vzdahne in si stavi v mislih važno vprašanje: Čemu živimo?

Nato gleda žalostno v živo in polno naročje lepe dame in si pobito odgovori: Živimo zato, da se žrtvujemo za druge!

Vsi molče, ali vlak že drči na postajo. Trgovec vzame svoj kovčeg, vrže svršnik preko rame, ne da nikomur roke in zamrmra slabovoljno: Zbogom.

Ko gre preko prvega tira, začuje za seboj znan glas, ozre se nehote in vidi zastopnika, ki vprašuje kondukerja.

— Koliko je še do Celja?

Trgovcu sili mahoma izpod brk izraz zadovoljstva in dobrohotno mežika.

— Torej v Celje se pelje, mrmra predse, torej v Celje! To je izvrstno!

In ko sede v koleselj, ki ga čaka pred postajo, si oddahne še enkrat.

— Torej ne na Dunaj! To je nepričakovano, to je izredno ugodno!

In med drdranjem voza še vedno brunda:

— To je lepo, to je šlo jako po sreči!

L. Pintar:

O krajnih imenih.

Ker torej slutim, da morda še marsikdo, kakor g. R. P., razlogov za izpodbijanje moje razlage prav lahko pogreša ter se prav jahkoverno zadovolji z drugo razlago — seveda tudi brez razlogov, — tedaj moram jaz, če hočem popolnoma uveljaviti svojo tolmačbo, ko sem jo že pozitivno po možnosti učvrstil in podprl, tudi z druge strani učvrstiti in podpreti s tem, da z jasnimi razlogi izpodbijem tiste druge razlage, ki pri lahkovernejših moji razlagi še vedno verjetnost jemljejo in veljavnost slabé. Ljudje so namreč po večini toliko lagotnega mišljenja, da rajši kar verjamejo prosti in drzni trditvi, nego bi se le nekoliko potrudili za samolastno sodbo in kritičen ogled. Takim lagotnikom treba pokazati pot do motrišča, od koder se ima kritičen ogled vršiti.

V drugem letniku Kresa (str. 640) je n. pr. trdil g. prof. Scheinigg, da se je Celovec (Klagenfurt) izcimil iz „Selovec“. — Selovec (Selloutz) je namreč kraj v občini Tolsti vrh (Fettengupf) v Pliberškem okraju. To ime pa naj bi se izvajalo iz „selo“ (Ansiedelung, Wohnsitz, Ortschaft). Res prosta in drzna trditev! — Da sta morda Selovec, vas v Pliberškem okraju, in Celovec, glavno mesto Koroške, enega in istega izvira, temu bi jaz ne oporekal ravno. Seveda bi se pri tem ne skliceval na nemške oblike: Selo Zell, Suha Zauchen, Sorica Zarz, Svitava Zwittau, Selnica Zellnitz itd., rajši bi se morda ozrl na vsporednice sklenica poleg steklenica in poslati namesto postlati (aufbetten) in snica namesto stenica (cimex), rajši bi morda primerjal macesen (Lärche), in sosen (Kiefer) kot analogijo za Selovec in Celovec, ki sta oba slovenski imeni. Toda naj se „selo“ cimi in cimi, kolikor hoče, in poganja svoje odrastke, — jaz je ne poznam možnosti, da bi se iz njega izcimil „selovec“, kajti tudi cimljenje besed ni kar ad libitum, ampak ima svoje posebne zakone, ki jih mora anatom v jezikoslovju kolikor toliko poznati, če hoče z uspehom vršiti svoje razlage.

Selo je že samo na sebi krajno ime. Na Kranjskem samo jih je gotovo kakih trideset krajev s tem imenom ali pa še več. Ob teh razmerah pa, da je selo (Ortschaft) že ob sebi krajnoimenski pojem, si ni lahko misliti povoda za nadaljnjo derivacijo krajnih imen iz njega izvedenih preko pridevnikov. Tako nesmiselno se mi to zdi, kakor če bi iz leglo (Nest) hoteli izbrskati še kak *leglovec,

ali iz stalo (Basis) še kak *stalovec. — Pač poznamo derivacije iz selo, pa ne preko pridevnikov deriviranih, ampak naravnost iz samostalniškega debla izpeljane. Z lokalnim sufiksom „-išče“ dobimo iz selo „selišče“, z deminutivnim sufiksom „-bce“ pa „selce“ (majhno selo). Izkrajnoimenski pridevniki pa se tvorijo s sufiksom „-ski“, torej iz selo selski, iz selce selški in iz selišče seliški. Seveda se tvorijo izkrajnoimenski pridevniki tudi s sufiksom „-šn“ (-ьнъ), — toda pomniti je, da če krajnoimenski pridevnik zopet posubstantivimo, s tem ne dobimo morda krajnega imena, ampak osebno ime stanovnika na tistem kraju. Če iz krajnih imen Globel, Gora, Hrib, Klanec, Suhi dol i. t. d. s sufiksom „-šn“ izvedem pridevnik, pa ga s sufiksom „-ik“ posubstantivim, tedaj dobim stanovniško ime (hišno ime ali priimek tamošnjega nastanjenca): Globelnik, Gornik, Hribnik, Klančnik, Suhodolnik itd. Krajnoimenski pridevniki na „-ski“ se pa posubstantivljajo na stanovniška imena s sufiksom „-jak“, da dobimo iz obeh sufiksov (sk + jak) naglašeno „-ščak“, nenaglašeno „šček“, v gorenjščini „šek“, n. pr. iz krajnih imen Dol, Rov, Jama, Slap, Vranj dobimo preko pridevnikov dolski, rovski, jamski, slapski, vranjski stanovniška imena: Dolščak (Dóvšek), Rovšek, Jamšek, Slapšak, Vranjšek i. t. d. Pač pa dobimo krajno ime, če iz imena stvari, ki se na kakem kraju nahaja, preko pridevnika na „-šn“ (-ьнъ) napravimo samostalnik n. pr. Kamnik, Kremenik (Kieselbruch), Peščenik, Peščenica (Sandgrube), Ribnik (Fischteich), Ribnica (voda), Rakovnik (Krebsbach), Rakovnica (Krebswasser), Slapnik, Slapnica, Sopotnik, Sopotnica (Bach mit Wasserfall), Hrastnik, Cernik, Svibnik, Resnica, Resnik (Hügel mit Heidekraut), Smrečnik i. t. d. Pri drevesnih (rastlinskih) imenih pa izvajamo krajna imena tudi preko pridevnikov na „-ov“ s sufiksom „-čc“, kakor je bilo že večkrat povedano. — Toda proti temu, da bi iz krajnih imen preko raznih pridevnikov izvajali zopet nova krajna imena, imam pa svoje načelne pomisleke, kajti kar se iz krajnega imena preko dotičnega pridevnika izvede, mora vendar biti s krajnim imenom samim v razmerju zavisnosti, tedaj ne zopet kraj, ampak kak nov, tega kraja se tikajoč pojem. Iz hiša s posubstantivljenjem pridevnika hišén dobimo raznih samostalnikov, ki pa ne pomenijo morda hiši podobnih prostorov (krajev), ampak le stvari in osebe, ki so s hišo v kaki zvezi ali dotiki, n. pr. hišna (dekla) Stubenmädchen, hišnica (oskrbnica) Schaffnerin, hišnik (oskrbnik) Hausmeister, hišnina (hišni davek) Hausklassensteuer. Pač pa dobimo direktno iz hiša brez pridevnikovega posredovanja n. pr. z augmentativnim sufiksom „-ina“ obliko „hišina“ (prostorna hiša),

z zaničljivo priponko „-ura“ prezirno obliko „hišura“ (elendes Haus), z deminutivnimi sufiksi „-ka, -ica“ zopet „hiška, hišica“ (Häuschen) in z lokalnim sufiksom „-išče“ hišišče (Bauarea für ein Haus). To pa so prostornine, skratka lokalni pojmi. Da pa ne bi kdo mislil, da hočem poleg navedenega teoretičnega pravila, da se iz krajnih imen s posredovanjem njihovih pridevnikov praviloma ne izvajajo krajna imena, vedoma in na celem utajiti vsako tako obliko, tedaj sem primoran navesti jih nekaj seveda s pripombo, da omenjenega pravila ravno ne tangirajo posebno in da so videti prej kot mlahave izjeme nego kot trdne rastike umoslovnega pravila, ali pa zahtevajo svojo posebno razlago. Če ima torej Pleteršnik (I, 234) obliko „gornica“, tedaj ta ne pomeni prav toliko kot gorica (krajno ime!), ampak le približno, češ to je posestvo ali kmetija na gori, delež v vinski gorici, kakor bi bila n. pr. dolnica delež (njiva, senožet) v dolu ali porebrnica njiva na porebri ali močilnik travnik na močilu i. t. d. Če ima Pleteršnik (II, 749) obliko „vasnica“, tedaj ta ne pomeni prav toliko kot vas ali deminutivum vasica z lokalnim pojmom, ampak le toliko kot iz ene vasi obstoječa občina, kot soseska v političnoupravnem smislu obsegajoča eno vas, vasna ali selska občina poleg trških ali mestnih občin. Tudi krajno ime „selnica“ poznamo, n. pr. Selnica na Dravi (Zellnitz an der Drau) in Selnica na Muri (Zellnitz an der Mur) obe v Mariborskem okraju, pa Sevnica (Lichtenwald) v političnem okraju Breškem, toda tisto pa še ni dognano, da je prav gotovo izvajati ta krajna imena iz selo (Wohnsitz). Naši slovarji poznajo tudi samostalnik „sel, seli, f.“ in pa „sev, sevi, f.“ (die Saat, das Getreide) in kakor imamo iz trava travnik (Grasboden = Wiese), iz resa (Heidekraut) resnik (Heideland, ericetum), iz vratič (Rainfarnkraut, tanacetum) vratičnica (Rainfarnheide), iz praprot (Farnkraut) praprotnica (Farnboden), iz loč (Binse) ločnik in ločnica (Binsicht) i. t. d., prav tako imamo lahko tudi iz „sel“, oziroma „sev“ po isti derivaciji krajno ime Selnica ali Sevnica (Saatland, Ackerboden). Pa recimo, — posito sed non concessio — da bi bilo Selnica mogoče izvajati iz „selo“, tedaj bi iz tega še vedno ne smeli sklepati, da je tudi mogoče Selovec izvajati iz „selo“. — Samostalniki na „-lo“ se namreč ne adjektivirajo s sufiksom „-ov“, pač pa s sufiksom „-ën“ (ьнѣ), „selo“ samo pa po sedanjih rabi celo le s sufiksom „-ski“, dasiravno je staroslovenščina poleg сѣльскѣ rabila še tudi сѣльнѣ. — *Selov, *selova *selovo je tedaj popolnoma izključena oblika, torej tudi *Selovec (Wohnsitz, Weiler) docela nemogoč. Iz perilo (Waschplatz) in belilo

(Bleichplatz) in počivalo (Raststätte) imamo sicer perilnica (Waschküche), perilnik (Waschblock), belilnica (Bleichanstalt), počivalnik (Raststein), nikakor in po nobeni ceni pa ne: *perilovec, *belilovec, *počivalovec. — — Kolovec (Gerlach) in Jelovec (Tannach) ni morda od kolo (Rad; Valv. XI, 181) in jelo (Speise), ampak od kol (Setzholz, Setzling) in jela (Tanne); od srednjega spola samostalnikov „kolo“ in „jedilo“ pa izvajamo preko pridevnikov na -en izraze samokolnica (Schiebkarren) in jedilnica (Speisezimmer). Od koprivec (Zirbel) oziroma kopriva (Nessel) imamo krajna imena Koprivnik in Koprivnica, pa bi kakor iz drevesnega imena tudi lahko izvajali koprivovec ali koprivov gozd (das Zirmach), dasi v resnici rabimo koprivovec samo za bičevnik iz koprivovega lesa izstružen.

Sufiks „-ov“ služi v slovenščini za adjektiviranje samostalnikov, to se pravi, izvaja iz samostalnikov dotične pridevnike in sicer napravlja iz imen živih bitij moškega spola posesivne ali svojilne pridevnike, na pr. bratova hiša, očetov klobuk, jelenov rog, oslova senca, — iz imen neživih bitij, zlasti iz drevesnih, pa snovne ali tvarinske pridevnike, na pr. leskova palica, brinov grm, smrekov hloed, trstova piščal i. t. d. Iz teh pridevnikov se pa z drugimi sufiksi, ki substantivirajo, dajo izvajati zopet samostalniki, n. pr. iz svojilnih pridevnikov: banovi vojniki so banovci, begovi podložniki so begovci in hercegovci ljudje so hercegovci, kakor je njegova pokrajina hercegovina. Podobna imena so: Milojevci, Petrovci, Vinkovci, Vukovci, Jakovljevci, Karlovci, knezovina in kneževina, kraljevina, carjevina, očevina i. t. d. — Iz snovnih pridevnikov izvajamo n. pr. imena raznih sokov in sadjevcev: jagodov odcejek je jagodovec, brinov žganec je brinovec, slivova žganica je slivovka ali slivovica, kutnov sir je kutnovec, hrušev mošt je hruševac ali hruškovec in hruševa voda je hruševica ali hruševka, tepkovec (Mostbirnwein) i. t. d. Iz snovnih pridevnikov imamo tudi imena raznih palic in oklestkov: leskov ali drobovitov prot je leskovec ali drobovitovec, brezova šiba je brezovka ali brezovača in trnova palica trnovača ali trnovka. Iz snovnih pridevnikov drevesnih in rastlinskih imen pa imamo naposled imena raznih grmov in gozdičev, raznega lesovja in hostja — in taka imena prav naravno služijo kot krajna imena za tiste prostore, na katerih take vrste les ali hosta raste. Bezgovce je lahko iz bezgovih jagod napravljena čežana ali sok (Holundermus) ali iztisnjena pijača (Holunderwein), pa ravno tako posamen bezgov grm (Holunderstrauch) ali pa večja skupina takih grmov t. j. bezgovje (Holundergesträuch). Pri vseh teh imenih je

podstava snovni pridevnik bezgov, bezgova, bezgovo. — Iz snovnih pridevnikov rastlinskih imen izvedena krajna imena so zelo mnogovrstna, deloma moškega, deloma ženskega spola, kakor si pač v mislih dostavljamo: grm, gozd, les, log ali pa goščava, hosta, šuma; tudi grmovja srednjega spola je med temi imeni nekaj, n. pr. bezgovje, brezovje, jelovje, vrbovje, vrbovo i. t. d. Primeri Hrušovo pri Dobrovi in Vrbovo pri Ilirski bistrici.

Izvajanje Selovca iz „selo“ smo torej odklonili in priznali, da bi utegnil prej biti soroden s Celovcem ali Stvolovcem t. j. stvolovim grmovjem. Če vzamem krajna imena: Slinovce v Kostanjeviški občini in Slinovec v občini Raka pa Slinovke pri Ponikvah v občini Vélíka dolina, — tedaj mi ne hodi na misel, da bi jih morda izvajal iz slina (Speichel), ker bi si pač pri tem ne mogel misliti prav nobene zveze. Če pa pomislim na smrlin (Wachholder) in smrlinovec (smrlinov grm ali pa cel s smrlinjem porasten holm), se mi takoj ponuja konjektura: slina iz stvolina ali cvolina (Wasserschierling), torej *slinov = *cvolinov, kakor Clouc (Slouc) iz Stvolouc. Potemtakem bi bil Slinovec po pomenu isto, kakor Trebelnik v Svetokriški občini ali Trebelévo v Litijskem okraju — kot navadno apelativno nazivalo bi bil cvolinovec (das Schierlingsstaudach) stvolinovo grmovje, stvolinje, cmolje. Slinavec (Geiferbart) je osebno ime, ne pa krajno! — Med osebnimi in krajnimi imeni je pa treba držati trdno mejo, kajti tu ni nobenega „qui pro quo“, — kakor bi nam nekateri radi natvezli. Prav zaradi tega je namreč nemogoče Celovec izvajati iz cviliti, ker je Celovec krajno ime, iz cviliti pa dobim le osebno ime in sicer direktno iz glagola nomen agentis „cvilivec“ (Winselet), iz pridevnika *cviljav pa posubstantivljeno obliko „cviljávec. Tega „qui pro quo“, da bi se osebno ime kar meni nič tebi nič lahko porabilo tudi za krajno, tega jaz ne morem tako gladko pojmiti. Če torej najdem dve enaki obliki za dva različna slučaja, si bom morda lahko obe obliki enako razlagal, pa za vsak slučaj posebej, ne pa da bi eno razlago kar celotno na drug primer prenesel, češ osebno ime služi ob enem za krajno. Nein, so darf keine Ortsnamenetymologie gemacht werden. — — Kakor se n. pr. s pelinovim sokom ogrenjeno vino v katerem se je pelin namakal, imenuje pelinovec (Wermutwein), tako imenujemo tudi iz brinovih jagod kuhano žganje brinovec. Imamo pa tudi n. pr. v Mirnski občini Brinjevec in pri Zloganjah v Škocjanski občini iz štirih hiš obstoječo sosesko Brinovec. Mislim pa, da nikomur ne pride na misel, da bi takole razlagal ta krajna imena, češ v tem zakotju

kuhajo brinovec in po njem se temu zakotnemu kraju tudi pravi Brinovec. Jaz vsaj si bom rajši mislil, da je to zaselje bilo prvotno prav brinovo grmovje ali z brinjem porasten kraj. — Lastni imeni Jamnik in Javornik n. pr. se nahajata v obojni rabi i kot osebni imeni ali priimka, pa i kot krajni imeni, — toda razlaga ne bo mogla biti v obeh primerih enaka. — Krajni imeni Jamnik in Javornik si bom razlagal iz splošnih apelativnih imen, iz jam (Ulme) ali jama (Grube) in iz javor (Ahorn), tedaj je jamnik ali jamen gozdič (ulmetum, ulmarium) od jam t. j. brest, slično kot hrastnik, dobnik, jelnik, srobotnik, svibnik (Kornelkirschengebüsch) i. t. d. — ali pa jamnat kraj, ki je poln jam ali kraških, ali rudoslednih in rudorovnih, ali lisičjih, ali volčjih, ali jazbin i. t. d. — in javornik je javorov gozdič (Ahornwald). — Priimka Jamnik in Javornik si bom pa razlagal iz lastnih (krajnih) imen. Pri Plešah v Dobrunjski občini se nahaja kraj Jama, pa imamo še tudi drugod krajev tega imena n. pr. pri Dvoru, pri Mavčičah, v Šmihel-Stopiški občini itd. — in v isti Dobrunjski občini se nahaja tudi kraj z imenom Javor. Od takih krajnih imen se pa izvajajo dotični priimki, n. pr. Jamnik, posestnik na Jami, in Javornik, nastanjenec na Javoru, Podgornik iz Podgore, Podlipnik iz Podlipe, Podobnik namesto Poddobnik iz Pudoba ali Poddoba (Pudob je v občini Stari trg pri Ložu, podobno pa Unteraichen v Nekarskem okrožju na Virtemberškem), Laznik je v Lazu, Zalaznik za Lazom, Brdnik na Brdu, Zabrdnik za Brdom i. t. d. Iz splošnega apelativnega imena praprot (Farnkraut) dobimo s sufiksom „-en“ pridevnik praproten, praprotna, praprotno, ki se dá z raznimi priponkami posubstantiviti n. pr. praprotna gmajna = praprotnica (Farnboden), kakor je vresnica (Heideland) z vresjem porastena planjava. Lahko bi pa tudi posubstantivili oba primera na moške samostalnike: vresnik, z vresjem porasten grič, in praprotnik, s praprotjo porasten delež. Primeri steljnik (Streuwald), drvnik ali drvošč (Hauwald), golnik (Heisterwald), travnik (Grasboden), zelnik (Krautgarten) i. t. d. — Če pa vzamem sedaj v presojo znani priimek Praprotnik, tedaj me ne miče, da bi razlagal s praprotni kosec (Farnmähder) ali praprotni znašavec (praprotni grabljic), ozrl se bom rajši po krajnih imenih, kakor so n. pr. Praprot v občini Vinji vrh na Čnomaljskem, Praprotna polica v Šenčurski občini, Praprotno brdo pri Rovtah — in substantivno rabljeni neutrum pridevnika: Prapretno pri Radečah, Praprotno pri Sv. Tomažu v Selški dolini, za Kalom pri Bistričici in Sv. Primoža pri Županjih njivah v Kamniškem okraju i. t. d. — Po takih krajnih imenih se bom rajši ozrl

ter porečem: Praprotnik je nastanjenec na Praprotnem, kakor je Ravnik nastanjenec na Ravni, na Ravnem, na Ravnah, v Ravnem dolu i. t. d. ali Gornik na Gori, Hribernik na Hribu, Jezernik ob Jezeru, Klančnik na Klancu i. t. d. — Če je pa Ravnik sam krajno ime (ebener Platz, Bergtafel), tedaj je od todi stanovniški priimek Ravnikar, kakor od Dobnik (quercetum) Dobnikar ali Dobničan, od Ribnik (piscina) Ribnikar, od Jelnik (Tannenwald) Jevnikar, od Višnjik (Weichselwald) Višnjikar. Prašnikar je stanovniški priimek od krajnega imena Prašnik pri Križatah v Kamniškem okraju. Če je prašnica njiva v prahi (Brachacker), tedaj je seveda prašnik isto, samo da je pridevnik posubstantivljen na masculinum, t. j. travnik v prahi, opuščena njiva, ki je sedaj travnik, pašnik ali ledina. — Res je, da vlada neko vzajemno razmerje med krajnimi imeni in priimki dotičnih stanovnikov, da je mogoče eno iz druzega po preciznih pravilih izvajati, nikakor pa ne gre, da bi eno z drugim zamenjavali in ustvarjali nekak nenaraven „qui pro quo“. Zavetnik pri Senaboru na Vipavskem je zaveten kraj (windsicherer Ort), torej krajno ime; zavetnik ali odvetnik t. j. zagovornik, branitelj, je pa osebno ime, — toda med obema ni nobenega vzajemnega razmerja, če tudi oba dajeta zavet in varstvo, prvi pred vetrom in burjo, a drugi pred obdolžbo in zatožbo. Še popolnoma različnega izvira sta in vsak „qui pro quo“ je izključen. Povod temu, da povdarjam sicer vzajemno dotiko med krajnimi in osebnimi imeni, na drugi strani pa vendar naglašam, da naravno razmerje nikakor ne dá, da bi se kraj poosebil ali oseba pokrajila, kajti oseba ni kraj in kraj ne oseba, kakor po pojmu ne, tako tudi po imenu ne — povod temu naglašanju je dalo začudeno Scheiniggovo vprašanje (Arch. f. sl. Phil. XXVII, 148): „Warum sollte denn nicht der Name einer Person zur Bezeichnung eines Ortes dienen? Es ist doch nicht nöthig, hier auf die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen hinzuweisen“. — Izvajanje krajnih imen iz osebnih, ki ga seveda nihče ne perhorescira, je vse kaj druzega nego direktno uporabljanje osebnih imen za zaznamovanje krajev. To krivo razumenje se pa naslanja na Miklošičeve besede, ki jih najdemo v Denkschriften der philos.-histor. Klasse XIV, 6: „Unveränderte Personennamen (ohne Suffix) bezeichnen Orte meist im Plural, seltener im Singular“. — Za slovenščino bi jaz navedeno Miklošičevo pravilo rajši tako formuliral, da osebna imena v množini lahko rabijo za zaznamovanje krajev le z ozirom na to, da govorec o osebah, ki so na kakem kraju naseljene, mislimo na kraj, na katerem so se

naselile. — Taka stanovniška imena v množini, ki služijo namestovalno kot krajna imena, so n. pr.: Blače, Gorje, Borovlje, Sreje, Podravlje, Podgorje i. t. d. namesto; Blačane, Gorjane, Borovljane, Srejane, Podravljane, Podgorjane — s sufiksom „-janin“ iz pravih krajnih imen proizvedena. — Govorjenja je bilo o njih že mnogo. Dalje spadajo sem razna pripadniška imena s sufiksom „-č“ izvedena deloma iz svojilnih pridevnikov osebnih imen: Radoslavci, Dragotinci, Bodislavci, Branoslavci — in Banovci, Ilijašovci, Ivanjšovci, Križovci, Logarovci. Dalje razna metronymična in patronymična imena s sufiksom „-ić“: Adlešiči, Dobljči, Drašiči, Vidošiči itd. — Pa tudi še drugih takih skupin je najti n. pr. na „-ar“: Kozarji (pri Dobrovi), Brezovarji (pri Javoru v Dobrunjski občini), Kozarji, Logarji, Lužarji, Vintarji (v Velikolaški okolici), — dalje: Praznike, Janeže, Levstike, Zadnike, Ščurke; Boštetje, Štrletje, Kržeti i. t. d. — Osebnih imen brez sufiksa v singularu rabljenih za krajno ime pa po mojem mnenju v slovenščini pač ne bo lahko najti. — Omenjena Miklošičeva trditev se mi vkljub omejitnemu dostavku — oziroma prav zaradi tega dostavka „seltener im Singular“ vendar za slovenščino vidi preobsežna. In če Miklošič na navedenem mestu za srbsčino navaja vzglede: Vlah, Kovač, Zajčar, Zlatar, Sedlar, Sokolar kot krajna imena (sind beizuzählen), ga sicer ne znam zavrniti, samo čuditi se morem temu nenaravnemu pojavu.

Če torej čitam pri Iveković-Brozu (I, 570): Kovači m. pl. s citatom „te je šalje u Kovače ravne“, mi je to razumljivo; toda singulara s citatom „Pokupi mi po ravnu Kovaču pet stotina silnih Kovačana“ pa ne morem razumeti. — Imamo sicer tudi v slovenščini singularne Logar, Lužar i. t. d., toda pri teh imenih nimamo vtisa, da je govor o kraju, ampak o osebi, ki je tam nastanjena. Zato tudi ne rabimo navadnih lokalnih predlogov „v, na“ oziroma „iz, z“, ampak pravimo: kam? k Logarju, k Lužarju, do Logarja, do Lužarja — kje? pri Logarju, pri Lužarju — od kod? od Logarja, od Lužarja. Morda je v srbohrvaščini to zamembo nekoliko popspešila raba predloga „u“ z genetivom za naš „pri“ z mestnikom n. pr. u Boga, u cara, u Jovana = pri Bogu, pri caru, pri Jovanu itd. Nam je torej krajno ime le Log, Luža, namestovalno tudi Logarji, Lužarji, toda singular Logar, Lužar občutimo le kot navadno hišno ali stanovniško ime. Stvar bi bila premisleka vredna. —

Karel Dolenc:

Črtice.

2. Ob oknu.

Čudno! Kadarkoli pokopavam mlado bitje, „cvetko, zlomljeno v najlepšem cvetu“, vsakokrat mi oživi pred duhom priprost prizor izza mladih dni.

Bil sem dijak nižje gimnazije v Ptujju. Stanoval sem pod onimi dolgimi kritimi stopnicami, ki vodijo kakor lesen tunel iz mesta gor k visokemu, mogočnemu podzidju, ki sloni na njem grad, star, mračen v svoji starosti in osamelosti, sanjajoč na hribu mirno in mrtvo kakor zaklet kraljevič.

Tedanji oskrbnik je bil Slovenec, star, častitljiv gospod. Vsak dan sem ga videl po obedu iti mimo nas. V „Čitalnico“ je šel. Stopal je počasi, previdno po poševni ulici, tlakovani z okroglim kamenjem, že povsem oglajenim od mnogih čevljev.

Zanimalo me je na starem gospodu posebno, da je še nosil visoki „Vatermörder“. Pol suhih, a zdravo-rdečih in vedno skrbno obritih lic se mu je skrivalo med onimi dolgimi belimi uhlji.

Kakor varuhi tistih krasnih kraljičin v pravljičah se mi je zdel stari oskrbnik. Ves grad, ta ogromni, stoletni velikan, poln nam neznanih zakladov, poln nešteti skrivnosti, je v njegovi oblasti. Vzame ključ, velike kakor otroška roka, pa gre od sobe do sobe, od ogromnih soban do soban, dol v temne, vlažne ječe gre in jih pregleda vse z njihovimi stoletnimi bajnimi krasotami, z nešteti njihovimi skrivnostmi, sanjajočimi v vseh kotih, skritih v polmračnih hodnikih, prežečih v vlažnih, plesnivih ječah, kjer noga na vsak korak zadene ob človeško okostje...

Kdo mu ne bi zavidal?

Bil je že leta vdovec. Živel mu je le sin-edinec. V veliki slovenski trgovini spodaj na Velikem trgu je bil v službi.

Nenadoma pa mu je ta edinec zbolel. Lotila se ga je nagla jetika.

S sočutjem sem ogledoval v tem času oskrbnika. Obraz se mu je zdaj pogrezal še globlje med one bele, trde peruti. Še počasneje je stopal zdaj dol po grapavi ulici. Zdelo se mi je, da se mu roka s palico močno trese. Negotovo je postavljal palico na kamenje, kakor da bi oči ne razločevale jasne poti, in bi jo s palico iskal.

V dveh mesecih je jetika razjedla sinu pljuča, mu izpila mlado življenje. Neko jutro smo zvedeli, da je ponoči ugasnil.

S čudnim, svečanim in skoro tesnim čustvom sem vstopil v prizemsko grajsko sobo, kjer je ležal mrlič. Ogromen obok se je povezal nizko nad oder. Oko je kar videlo in čutilo, kako težo da nosi nad seboj, kako da vzdihuje pod tem velikanskim bremenom. Zdelo se mi je, da grozni obok, debel pač metre, kar duši pod seboj tiho spavajočega mladeniča, v poltemi rumeno goreče sveče, ves ta gozd cvetja in vencev na odru in ob odru . . .

Po pogrebu sta me gnala nemirna radovednost in tiho sočutje gor pod grad, kjer se izvije pot iz tunela in se nad vinogradi tesno oprijemlje ogromnega obzidja; dol proti mestu je zagrajena.

Ozrl sem se v višino. Naglo sem snel klobuk v pozdrav. Menda še nikoli nisem pozdravil starega gospoda s takim spoštovanjem kakor tisti večer.

Stal je ob oknu v žalni obleki s snežnobelim robcem v roki. Strmel je čez mestne strehe, ležeče globoko spodaj, tja prek na Ptujsko polje, ravno kakor z ravnilom potegnjena črta. V daljavi je ravno zahajalo solnce. Njegovi žarki so se vpirali v grajska okna, da so blestela, kakor bi gorela z belkastim, drhtečim plamenom.

Moral je zaslišati moje korake, zakaj v hipu se je sklonil nekoliko iz okna. Z roko mi je zamahnil v odzdrav.

In kakor bi ga zdravo mlado življenje, ki ga je zrl pod seboj, še jasneje spomnilo bridke izgube, si je zakril lice z obema rokama.

Jaz pa, trinajstleten, neroden fant, sem stal spodaj kakor vkopan v zemljo in sem strmel gor v plakajočega očeta. Bilo mi je, da kar vidim, kako mu med prsti vro solze in padajo dol na mračno, brezčutno zidovje. A glej, zidovi molče; molči smrt, ki mu je zlomila cvetko v najlepšem cvetu, edino, z vsem srcem ljubljeno; molči nad gradom in nad svetom v večnost, ki je vzela mlado dušo v svoj dom — meni pa je drhtelo srce, oči so se mi ovlažile . . .

Kadarkoli polagam v grob bitje, strto v najlepšem cvetu, zazrem v duhu jokajočega starčka ob grajskem oknu . . .

* * *

Nedelja. Popoldne smo pokopali v sosedni župniji mladega medicenca. V cvetu življenja, v edenindvajsetem letu ga je pokosila smrt. Tudi ena onih „cvetk, zlomljenih v najlepšem cvetu“.

Slonim ob oknu. Popoldne je nalahko deževalo. Proti večeru se je zjasnilo, zdaj je čudežna noč, noč kakor v jutrovskih bajkah.

Poslušni! Čuj, kako iz zemlje kipi hrepenenje. Kakor vroča molitev se dviga v višave. Nebo, neskončno visoko, krasno, kakor napravljeno za najlepši praznik, kakor ženin za poroko, strmi navzdol s tisočerimi blestečimi očmi. Iz vsakega očesa drhti hrepenenje, vsakemu se kar vidi, da se ne more nagledati krasote neveste, čakajoče in drhteče v neskončni daljavi. Tiha govorica se ziblje skozi sanjajočo večnost, skrivnostna, kakor drhtenje strune, ki se ji pravkar bliža umetnikova roka, sladka, kakor sen nevestin, lepa, kakor spev korov kerubinskih, hrepeneča, kakor oči osemnajstletnih deklic . . .

Srce drhti ob teh čudovitih, zemljanu nerazumljivih zvokih, ki jih bolj sluti duša, nego sliši in čuti uho.

„Kako čudovita noč, polna nedoumljivega, neizrazljivega blaženstva! A v hiši staršev mladega mrliča — kako temna, moreča žalost mora vladati tam nocoj!“

Skozi srce mi zadrhti težko in bolešno.

Čuj, kratek klic pade nenadoma v nočno svetišče, v posvečeno tišino. Tožeč, preteč, strahoten vzkrík. Klic kraljice noči, roparice, znanilke smrti, sove. Kliče li nezvestega druga? Ali joka tako strahotno po ugrabljenih mladičih? Morda je planila na plen in ga neusmiljeno mesari s kremplji ali kljunom? Zraven pa poje pesem divjega zmagoslavja krvoločna kraljica noči, velika roparica. Ali znani smrt? Komu, komu?

Spet mir, tišina, da slišim lastno, tiho misel . . .

Čuj, pod oknom se je odtrgala z lista kapljica. Komaj slišno je jeknila, ko je padla na klop pod drevesom. Gotovo se je vsa razbila in razpršila.

„Koliko jih še zdrkne z listov tekom noči! Padejo na trdo klop in se razbijejo, razprše v nič. Štrknejo na zemljo, zemlja jih popije. Zadnje skoprne, ko zasije solnce. Ne morejo mu gledati v blesteče obličje. Od groze ginejo, izginejo.“

Tako padamo mi z drevesa življenja, drug za drugim. Eni zgodaj, komaj da se je življenje pričelo, drugi v najlepšem cvetu, tretji v krepki moči, četrti po dolgem življenju. A padamo neprestano. Zadnji skoprne, ko zažari na sodni dan na nebu Solnce sveta, Gospod v svoji časti in slavi.

Josip Hrastar :

Izza zadnjih dni.

I.

Okoli Jelovine so cvetele jablane in hruške v nepopisni lepoti. Drevo pri drevesu v dolgih vrstah, na desno in levo, po sredi in počez. Ves veliki vrt je kakor velikanska zeleno pogrnjena miza, ki je na njej večša roka razpostavila ogromne šopke, rdečkastobeke, s svilo preprežene, v visokih svetlorjavkastih in žoltnih vazah. Blesteča svatovska miza v knežji dvorani, a nad njo zlat lesteneč — božje solnce. V njega luči se je kopala vsa daljna okolica, je rumenel sicer črni gozd za Jelovino, sta blestela livada in log. V seči za živahnim studencem je prepeval slavec, nad zelenim poljem je vriskal visoko v zraku škrjanec, vsakoletni gost Jelovčanovih prostranih njiv. Nenavadno lep in blesteč je bil tisto leto majnik v tem skritem kotičku naše lepe domovine.

Nedelja je bila. Jelovčanov Francelj je stopal živahno po poti med njivami in travniki proti četrť ure oddaljeni vasi. Njegov lepi zagoreli obraz je žarel veselja do življenja, vsaka kretnja njegovega visokega in krepkega stasa je kazala, da se kopa njegova notranjščina v blaženstvu in sreči. Naglo je hodil; njegovo oko se je pričakujoče upiralo v daljavo čez njive in travnike, tja proti robu nasprotnega gozda, kjer je v jutranjem solncu rumenela navzdol se vijoča pot, da so se že oddaleč natančno razločevale posamezne gruče ljudi, prihajajoče iz višje ležečih stranskih vasi, hiteče proti župni cerkvi.

Na prvem križpotu je postal in si zasenčil z roko oči. Prav gori pod gozdnim robom se je prikazala vitka ženska postava. Kakor bi plula po zraku je stopala lahko in naglo, komaj dotikajoča se peščenih tal. Franceljnu je začelo srce burneje utripati, kri mu je nagleje zakrožila po žilah. Naglo se je okrenil. Ako stopi nekoliko hitreje, morata oba hkratu trčiti skupaj na drugem križpotju pod vasjo. Še lepše so mu sedaj cvetele jablane in hruške v ozadju in po obronkih, še svetleje in jasneje mu je sijalo solnce.

„Hitrejša si od ptice, Tinka. In lažja je tvoja hoja od njenega poleta,“ jo je pozdravil in ji stisnil roko.

„Oh, vedno tako lepo govoriš, Francelj,“ je odgovorila in zardela gori do gostih temnih las.

Zasmejal se je in jo potegnil za seboj, da mu je morala stopati ob desnici. In tudi ona se je smejala, neprisiljeno, prav od srca.

Roko v roki sta hodila dalje. Bila sta sama, ljudje so bili že daleč pred njima. Zaostajala sta, oba srečna, da sta drug pri drugem.

„Ti si učen, Francelj. V mestu si hodil v šolo več let in lahko bi ti bilo dobiti za ženo bogato mestno gospodično. Pa si izbral mene, ki nisem nikdar videla mestnih šol in ki nimam ničesar drugega, razen svojih rok in svoje ljubezni do tebe. Vedno se bojim, da ne bom zate dovolj znala in da se utegne tvoje srce do mene ohladiti. Kako nesrečna bi bila potem, si ne moreš misliti. Čitala sem prav pred kratkim neko povest, ki se je zelo žalostno končala prav zaradi tega, ker je bila med njo in njim v tem oziru prevelika razlika. Oh, jaz bi umrla, Francelj!“

„Kako si brezpametno, dete,“ je vzkliknil in jo privil k sebi. „Odkod naenkrat takšni pomisleki in čemu? Tisti, ki si čitala o njem, ni poznal prave ljubezni. Prava ljubezen je slepa in nema, prava ljubezen je nesebična in požrtvovalna, prava ljubezen ne pozna —“

Oklenila se ga je še tesneje in ga prekinila.

„Ne bodi hud, Francelj! Vem, da si drugačen od drugih, ne zameri mi!“

Molče sta nadaljevala svojo pot. Tako svetla, tako neizrečeno lepa kakor ta, se Tinki do tistikrat še ni zdela nobena nedelja.

Tik pod vasjo sta se razšla. Po maši je šla Tinka k teti na skromno kosilo, a popoldne po nauku, ko so se ljudje že razšli, jo je Francelj čakal za ogradam. In ko je prišla, sta zavila po samotni daljši poti skozi gozd proti njenemu domu.

Bilo je že pozno, ko sta se ločila na jasi vrhu hriba. Sredi pota je Francelj hipoma obstal in glasno zavriskal. Zapadajoče solnce je krvavo obsvetilo njegov razžarjeni obraz. Stresel je sunkoma glavo, kakor bi se hotel siloma odkrižati neprijetne misli, ki ga je bila napadla nenadno in zavrtno. In je vnovič zavriskal. Toda sedaj je bil njegov glas razkav in hripav, da se ga je ustrašil. Kakor bi ga nekaj podilo, je drevil po najkrajših stezah proti domu, pozdravljajočemu ga veselo izmed zelenja in cvetja, iskrečemu se v zadnjih solčnih žarkih.

II.

Minilo je nekaj mesecev. Prešla sta pomlad in poletje, izginila je otožnobogata jesen in tudi zima je že izgubljala svoje strupeno želo. Tuintam se je že pokazala trobentica pod brežino, je zažvižgal

kos visoko v orehovem vrhu jutranji pozdrav vstajajočemu belemu dnevu. Po hribih pa je še ležal debel sneg in mrzle večerne sape so skelele do kosti.

Na nizkem ognjišču je sedela nekega večera Tinka. Bilo je že precej pozno in borno kuhinjo je nerazločno razsvetljevalo edino še tleče poleno. V tem svitu so se še žalostneje črtali poedini kuhinjski predmeti, kažočí svoje siromaštvo.

Tinka je jokala. Bila je sama doma in težke misli, ki so jo mučile že vse dolge mesece, ji tudi nocoj niso prizanašale. Daleč so blodile in blizu, prav blizu. In kolikor bližje so bile, toliko tesneje in težje je postajalo njeno srce.

Nje desnica se je enakomerno dvigala in padala, in pravitako se je rahlo dvigala in padala nizka zibel ob njeni strani. Droben obrazek je bledel izmed belih čipk in se smehljal v sladkem snu angeljem, ki so krožili okoli njega.

Mlada mati se je sklonila k njemu. Težka solza je tedaj padla na nežno ličece, da je za hipec zadrhtelo kakor bi padla nanj živa žrjavica. Naglo je okrenila glavo in potegnila z roko preko oči, da bi detetu ne bilo hudega.

V tem so se odprle duri. V črno dolgo ruto zavita je prikašljala v kuhinjo Tinkina mati. Odložila je ruto na žebelj za vrati in sedla na ognjišče nasproti hčeri. Sključila se je v dve gube in iztegnila koščene posinjеле roke nad pojemajoči ogenj.

„Mraz je zunaj, Tinka,“ je dejala čez nekoliko časa in pomencala roke. Nje ugaslo oko je strmelo utrujeno v žrjavico.

Hči je molčala. Srce ji je bilo, da se je slišalo njegovo glasno utripanje. Desnica je nehote izpustila zibel in skupaj z levico trdo objela kolena. Mraz, ki ga je prinesla s seboj starka, je prešel v njo, da se je tresla po vsem životu.

Tako sta sedeli dolgo molče, vsaka z veliko svojo boleštjo v srcu.

Tinka je vedela sedaj gotovo, da je bila zastonj materina današnja pot . . .

„Bogati so tam doli, Tinka,“ je izpregovorila čez dolgo mati. „To bi bila morala vedeti, preden si se spečala z njim.“

„Mati!“ je viknila Tinka bolešno in si zakrila z rokami oči.

Prehudo jo je zadelo to očitiranje, prvič izraženo z besedami.

„Ne očitam ti, Tinka,“ je dejala mati z glasom, ljubezni polnim. „Bogati so. Polne so njih skladanice in pomanjkanja ne poznajo. Zato ni usmiljenja v njih srcih, zato ni v njih pravice.“

Reveža ne vidi v njegovem kotu, ako jim pride na pot, ga pohodijo.“

Zopet je nastal molk. Tleče poleno je pokalo, iskre so frčale na vse strani, dim je polegala pod stropom in pritiskal na oči, da so skelele. Burja je stresla zapahnjena vrata, da so zastokala kakor stavec na bolniški postelji. Zateglo je zameketala lačna koza v prizidku.

„Kaj naj damo živali?“ je vprašala starka.

„Mica Ferjanova je obljubila pest sena za nocoj. Skočim ponj. Jutri pojdem že morda lahko na delo in za najino hrano in za njeno pičo zaslužim.“

Starka se je ozrla v nje blede, upadli obraz.

„Ne moreš še, ne smeš,“ je dejala pomilovalno. „Pojdem jaz, mene ni škoda. Ti moraš skrbeti za otroka. Kdo bi drugi skrbel?“

Tinka je povesila glavo. Komaj slišno in z drhtečim glasom je vprašala:

„Kaj je rekel?“

„Kdo?“

„On — Francelj. Drugi me ne brigajo.“

Starka se je še bolj sključila in brskala ž železom po žrvjavi.

„Lopov je, grd lopov,“ je kriknila naenkrat hipoma.

Takoj pa je nadaljevala tiše in hlastneje:

„Da ni otrok njegov, je dejal. Da ni nikdar občeval s teboj, da te komaj pozna po imenu. In da ga toži, ako hočeš kaj imeti in ako ga moreš. On bo z mirno vestjo prisegel in dokazal, da ga loviš samo zaradi njegovega premoženja. Da bi rada na njegove stroške hranila tujega pankrta.“

Tinka je poslušala mirno, nič ni kazalo razburjenja v njeni notranjščini. Samo parkrat so se krčevito dvignile njene prsi in zopet naglo upadle.

„Dovolj je že prisegal po krivem meni,“ je dejala nato, kakor bi govorila sama sebi. „Ne bo mu treba prisegati več, pri sodnji si ne bom iskala pravice. Dokler so te moje roke zdrave, ne bo drugi redil in vzgajal mojega otroka. S tem je vsako nadaljnje prekanje končano. Jaz mu odpuščam, odpusti naj mu tudi Bog.“

Starka si ni upala pogledati hčere. Kolikor ji je dopuščala starost, se je naglo izmotala z ognjišča.

„K Mici stopim po seno,“ je dejala kakor v veliki zadregi in je izginila skozi duri.

Tinka je sedela nekoliko časa kakor okamenela. Ko se je zopet zavedela, se je sklonila nad dete, ki je bilo odprlo svoje modre oči in se nasmehnilo. Kakor bi se bilo odprlo nebo. Še nižje se je sklonila in ga poljubila na ozko čelce.

Hipec potem je viselo dete na njenih prsih. Tinka se mu je nasmehnila skozi rosne trepalnice . . .

III.

Bilo je v začetku julija letošnjega leta, dobra tri leta po opisanih dogodkih. Zopet se je svetila Jelovina v vsem svojem sijaju, bolj kot kadarkoli prej jo je bilo vzljubilo solnce in jo oblagodarjalo. Po polju je valovalo dozorelo rumeno žito in se klanjalo nizko proti tлом, polno težkega klenega zrnja. Na drevju so rdela jabolka in rumenele hruške. Polne so bile veje, da so se šibile. Kamor je pogledalo oko, povsod se je obetala bogata letina. Vsako srce se je moralo vzradostiti ob pogledu na to krasoto; kako naj bi je ne bilo veselo srce onega, ki je imenoval vse to svoje!

Vedrega čela in z veliko zadovoljnostjo je stopal dan za dnem stari Jelovčan po obširnem svojem posestvu. Njegova prejšnja redkobesednost ga je bila zapustila, šalil in norčeval se je sedaj z delavci ob vsaki priliki. V obilnem številu so robotali pri njem od ranega jutra do poznega večera. Pozabil je bil nekoliko na svojo starost, ki je bila zlasti zadnjo zimo prav občutna, in se je sedaj toliko bolj veselil svojega življenja. Vsega mu je dal Bog obilno in dobro in udobno so potekala njegova stara leta.

„Sedaj bo pa čas, da se oženiš, Francelj,“ je dejal nekega dne pri večerji svojemu sinu. „Izročim ti gospodarstvo pod gotovimi pogoji, kadarkoli hočeš, samo da si poiščeš primerno nevesto. Kakor si boš postlal, tako boš ležal. Dozdaj si bil v tem oziru pameten in tudi iz one kočljive zadeve si se izmotal pred tremi leti brez posebne nesreče, nič ti ni torej na poti do sreče.“

Francelj je zardel, ko ga je oče spomnil na dogodek, ki bi ga bil najrajši pozabil za vedno. A to je šlo hitro mimo njega ob misli, da bo v kratkem gospodar vsega tega lepega premoženja, po čemer je hrepenel že tako dolgo in silno. Zato je dejal:

„Ne bojte se, oče! Pamet se me še drži in brez vašega dovoljenja ne vzamem nobene.“

To je staremu laskalo.

„Ali imaš že kaj izbranega?“ je vprašal počasi in poškilil po strani proti sinu.

„Morda, oče.“

„No?“

Sin je nekoliko pomolčal. Oče je čakal in bobnal s prsti po mizi.

Ko le ni bilo odgovora, je oče zopet dvignil glavo in dejal:

„No?“

„Anka Planinčeva je,“ je odgovoril sedaj Francelj hlastno.

Očetu se je zasvetilo lice.

„Ni napačna . . . kakor mi je znano, je pridna in stari Planinec ima povrhu vsega še mačka v skrinji.“

„Še več ima Planinec, kakor si mislite,“ je dejal Francelj.

„Anka mi je sama povedala.“

„Toliko bolje, fant,“ se je zasmel Jelovčan. „Torej kakor hitro spravimo letino, pa se bo naredilo.“

Dolgo sta se še razgovarjala oče in sin. Bilo je že pozno ponoči, ko sta bila popolnoma dogovorila vso zadevo in se zedinila, kako se bo pri notarju svoječasno napravilo potrebno pismo.

Topla noč je bila zunaj in mesec je svetil, da se je videlo daleč po okolici. Francelj je stopil na prag, ni se mu hotelo spati, prepolno je bilo danes njegovo srce.

Na koncu vasi se je dvigala enonadstropna Planinčeva hiša, vsa oblita od mesečine. Vabila ga je bliže in Francelj se ni dal prositi. Lahkih nog in lahkega srca je krenil tja. Anka je še pospravljala po hiši in se razveselila njegovega prihoda.

Ko se je poslavljaj, je stopila z njim do praga, podala mu roko v slovo in ga še vprašala:

„Torej kdaj bo, Francelj?“

„Hiteli bomo, Anka. Koncem septembra bo že tvoje solnce obsevalo sedaj tako puste prostore v naši hiši.“

Pri teh besedah se je nenadno spomnil, da jih je skoro v enaki obliki izgovoril že dostikrat v prošlih časih neki drugi. Sitna, neprijetna se mu je zazdela ta misel sedaj na tem mestu. Naglo je stisnil Anki še enkrat roko in odhitel proti domu.

Na ovinku mu je nehote splul pogled tja gori proti robu temnečega gozda. In zdelo se mu je, da stoji tam na jasi ženska postava, davno znana, davno pozabljena, in da ga kliče.

Stresel je z glavo, sunkoma, kakor onega nedeljskega večera, ko je ob solnčnem zahodu hitel od Tinke. Toda sedaj ni zavriskal, tiho kakor tat se je priplazil domov in izginil v svoji sobi. —

IV.

Na velikem dvorišču za glavnim poslopjem na Jelovini so zidali nove hleve. Prejšnji so bili premajhni in preozki, premalo zračni, zatohli. Francelj je hotel posvetiti večjo skrb živinoreji, zato jih je trebalo razširiti. Nova gospodinja je morala dobiti kolikor mogoče največ novega, preurejenega, da bo večje njeno veselje, da se bo povzdignila njena samozavest. Veselo je šlo delo izpod rok; delavcev je bilo dovolj, poslopje je kar vidno rastlo iz tal, dvigalo se više in više. V dobrem tednu bo že pod streho, ako pojde po sreči. Pela so kladiva od jutra do večera, naposled so vozovi obloženi z opeko, z lesom, s peskom in drugo pripravo, črtali globoke sledove v mehko travniško prst.

Francelj je stal visoko na odru in zrl po okolici. Krasen dan je plul nad to krpo domače zemlje. Vse se je iskriло in svetilo naokoli, kipelo kakor šampanjec, vzdihalo in pelo, klicalo in vabilo. Kakor zamaknjen je stal Francelj. Njegovo srce je bilo vedno dovzetno za naravne lepote, a danes se mu je videl ta svet še posebno vreden velike ljubezni in obožavanja. Zazdelo se mu je hipoma, da je samo s tem krajem združena njegova sreča in z nobenim drugim več.

Toda, kaj je to? Visoko v zraku je nekaj zašumelo. Kakor peket bližajočih se konjskih kopit, ropot oddaljenih težkih vozov, žvenket mečev, bobnenje topov, jok in vpitje in stok, ječanje tep-tane zemlje.

„Ali res ni nič?“

Plaho se je ozrl Francelj okoli sebe. Odkod naenkrat ta nenadna domišljija? Sama obsebi? Ali se mu sanja podnevi, ob solnčnih žarkih in njih pohotni toploti?

Spodaj je stal pismonoša.

„Vojska, gospod Francelj.“

Francelj je drevil navzdol. Okoli sela so se zbirali delavci, izprva radovedni, potem plahi obrazi. Odletelo je kladivo na stran, zaropotala opeka po tleh. Z dolgimi koraki sta hitela dva orožnika proti vasi, tiho kakor nočni senci.

Jaka je delil pozovnice.

„Ali takoj, Jaka?“

„Takoj!“

Topo so zrli obrazi v črne črke, skoro vsak izmed njih je držal v roki usodepolni list in ga motril z izbuljenimi očmi.

„Ta je za vas, gospod Francelj.“

Francelj ga je vzel in se molče obrnil. Ko ga je prebral, je dejal:

„Pridite za menoj vsi, ki morate oditi, da vam izplačam zaslužek.“

Tedaj se je zopet pojavilo življenje v njih udih. Kakor na povelje je zaorilo hkratu iz vseh grl:

„Živel naš cesar Franc Jožef Prvi! Živela domovina!“

Visoko v zrak so leteli klobuki, lovile so jih nastavljene roke, lučale kvišku in jih zopet ujemale.

Čez nekoliko hipov je stalo novo stavbišče tiho in samotno, nič se ni genilo ob njem.

Na vasi pa so prepevali fantje . . .

* * *

Posamezni in v gručah so prihajali fantje in možje, s kovčegi, s culami, pa tudi brez vsake prtljage, kakor bi se šli izprehajati. Med njimi žene in deca, starci in dekleta. V Matjaževi gostilni so se shajali; pred njo je stal pripravljen voz, ves v zelenju in cvetju, bujnem, žarečem, posajem okoli in okoli s trobojnicami; med njimi na sprednjem sedežu cesarska zastava, po lahnem vetru vznemirjena. Vpoklicanci, glasni in žarečih obrazov, žene tihe, tesno se privijajoče odhajajočim, deca kakor negodna piščeta, sileča pod gorke perotnice. Zakaj? Čemu? Nihče bi ne vedel povedati natančno. Odkod nevarnost? Morda pa le nič ni; preden izide solnce drugič, se vse razjasni, se vse poleže. Čemu torej razburjenje? Vriskajmo, fantje, možje! Juhuhu . . . Pojmo, deca! . . .

Fantje po polj' gredo,
žvižgajo in pojo . . .

Krčmar, zapri svojo botego in kreni za nami . . . Predebel si, pujs, pa se bojiš . . . Že sama misel na krvco, ki ni za klobase, te vznemirja . . . Pijmo, bratje! Cin, cin . . . še enkrat . . . cin, cin . . . Čemu tarnas, žena? Še smo tukaj. Kdaj smo se še bali? Kdaj je še sovražnik videl slovenskih fantov pete? Urá, urá! . . . Sin, glej očeta, vtisni si v spomin njegov obraz! Vesel je, kakor bi šel na ples in na pir. Čuj, banda svira, banda svira, Jelačić maršira. Ko dorasteš, pojdeš z mano. Skupaj se bova borila, ramo ob rami, sin . . . Dekle, ali bi hotela sedaj škarto? Škarto, á? Živio, punce!

Iz zvonika se hipoma oglasi zvon. Rezko se razlegne njegov glas po vzduhu, zavalovi po okolici, po širni planjavi. Kaj je to? V cerkev, fantje, možje! V cerkev, žene in dekleta in deca! Vsi. Čemu? Kaj vprašuješ? . . . Dolga procesija se gnete na grič, široko so odprta cerkvena vrata . . . Na kolena, otroci! Orgle zabučijo, zablestijo srebrni lasje župnikovi, odpre se tabernakelj. Kakor solnčni žarek zasije iz njega zlato . . . Tihota . . . Bog z vami, otročiči! Vrnite se vsi, prav vsi, ovenčani, zmagoslavni. Bog čuvaj domovino!

V ozadju je stal Francelj tik krstnega kamena. Čudno je kipelo v njegovih možganih, razumeti niso mogli, kaj se je zgodilo. Boleči so bili, pekoči. Ali je to še tisti svet kot je bil včeraj? Ali sije še tisto solnce, tisto toplo, rumeno solnce? Saj so samo sanje, samo grozne, mučne sanje. Sedaj naj bi pustil Jelovino, blestečo, v svatovsko oblačilo se opravljajočo? Ne, nekdo se norčuje iz njega . . . norec iz blaznice . . . Skrit up se plaho dvigne v prsih, a takoj za njim že sili više in više blazna misel, da se kri trdi v žilah:

Res je, Francelj . . .

Natlačen voz oddrda. Žene, dekleta, deca, vse teče zraven njega, se drži lojtrnic, rok, predpasnikov in kril. Težko sope, prsi hropijo . . . Zaostane prvi, drugi, tretji . . . se odtrga gruča kakor plaz nad cesto . . . vzduh pretrese bolesten krik . . . tresoče roke se zarijejo v lase . . . Voz ropoče dalje, dviga se prah, v prahu pojema petje in vriskanje . . .

Na lastnem koleslju se je odpeljal Francelj z očetom. Malo prej je stopil iz Planinčeve hiše bled in prepadel. Anka ga je spremila do voza.

„Morda še kedaj, Anka, ali pa —“

Zapel je bič. Odrgala se je s silo.

„Nikdar, nikdar več,“ je dopolnil Franceljnove stavek njen notranji glas, trdo in neusmiljeno.

Zaklenila se je v svojo sobo in ni je bilo več na izpregled tisti dan.

(Konec prihodnjič.)

Dr. Sketova pisma iz Bosne.

Priobčil J. Wester.

(Dalje)

Topolje obstoji iz Novega in Starega Topolja. Obedve vasi sta dobro četrt ure oddaljeni ena od druge. Do Save je samo pol-drugo uro. Jaz je še nisem odtod videl, ali kaže se, da jo v nekaj dneh prekoračimo.

Moštvo je po šupah in skednjih raztreseno. Častniki imajo svoje izbe, eden eno, ali tudi dva, kakor pride. Jaz sem s svojim stanovanjem zadovoljen. Imam sobico in postelj; seveda je izba samo z ilovico potlačena, ali to nič ne de: počije se v njej človek jako dobro. Nočem tožiti, kajti mislilo bi se, da nisem truda navajen, ali aktivni častniki se pritožujejo z menoj vred in moja nezadovoljnost je opravičena. Pri vsem tem sem pa vedno še zdaj čil in zdrav, in ako tako zdrav domu v Celovec pridem in začnem mirno in blaženo delovanje, hočem prvo čašo posvetiti svojemu zdravju in svidenju s prijatelji in znanci . . .

Pišem zaradi tega obema obenem, ker mi čas ne pripušča več pisati. To je prvo pismo na potu in še to je skrpano. — V ponedeljek, namesto da bi počivali, smo vežbali, da nam je kri tekla. V jutru ob petih smo odšli na vežbni prostor. Vrnili smo se ravno ob enajstih pred poludnem. Popoldan ob treh smo zopet šli in se vrnili ob sedmih zvečer. Zdaj pa glej, ali je mogoče delati kaj pametnega! Tedaj deset ur na dan biti v strašni vročini na cesti in vežbnici ni kaj malega. Danes nas je brigadir, generalmajor Müller iz Gradca, pregledoval in njemu gre hvala, da smo se popoldne od pete do šeste ure bavili z ljudmi in jih v streljanju poučevali. Danes je belgijski polk mimo nas naprej proti Savi marširal; včeraj je šel polk Marojčićev. Vse je razdeljeno in samo čaka še na povelje, Savo prekoračiti. V kakem smislu, v prijateljskem ali sovražnem, jo prekoračimo, se pri nas ne ve, ali pripravljamo se na vse. Tako je stvar zdaj v torek ob osmih zvečer. Sedim na vrtu med kropivami, na stolu imam pisalno pripravo.

Ljudje so tukaj jako ubožni, nimajo nič pripravnega. Častniki imamo sami svojo kuhinjo. Ljudje se Turka bojijo, in neki tukaj prebivajoči Bošnjak se je izrazil, da rad umrje, ako vidi, da mi Turkom tako zapovedujemo, kakor oni poprej Bošnjakom. — Vera

je grška in sicer nezedinjena. Pop je jako dobra duša. Ena krčma je in še ta je v čifutovih rokah.

V sredo 24. julija ob polštirih popoldne zopet nadaljujem. Danes se pri nas govori med častniki, da se je brigadir izrazil, da tretja brigada, med katero spada tudi naš polk, prva Savo prekorači in pod našim pokroviteljstvom in našim ognjem sledijo drugi oddelki. Teško pričakujem trenutka, ko vzdignemo našo zastavo in jo posadimo v turško-bosensko zemljo. Sablje in meči vsega polka se brusijo. Mi se pripravljamo. Vadimo se vedno v „razstreseni bojni službi“ in v streljanju. Govori se, da že v soboto Savo prekoračimo, ali pa 4. avgusta. — Ako se mi potem priložnost pokaže, hočem pisati, kako se mi je godilo in koliko Turkov je moj oddelek požgal. Pod mojim poveljem jih je vsega skupaj 58 mož, skoraj sami Slovenci.

Obžalujem, da nimam priložnosti več spisavati zase in drugim. Občeval bi rad veliko z ljudstvom, ali časa pomanjkuje, ker zjutraj smo na vežbnici, popoldan pa zopet streljamo ali vežbamo.

Vojaško življenje je za vse mučno. Denarja malo, dragoča velika. Častniku denarja pomanjkuje; kako bi ga možu ne, ki ima na dan jako malo zaslužka! Zdaj v Topolju še nimamo nobene priklade. Preprosti vojak veliko trpi; ako pa sliši in čuti še vrh vsega hudo ravnanje in slabe priimke, ga to še huje peče in prva bolečina se po desetkrat poveča. — Bolnih je jako malo. Moja kompanija je po treh potih imela samo kakih pet. Slovenec je zares korenit; on lahko hudiča pretrpi in zares ga hvali vsaka duša. Zato me boli beseda, ki se je izrekla, da se mora po vežbanju iztrebiti lenoba „dem windischen Volke“ . . . .

V kratkem pričakujem od tebe in od B. precej dolgo pismo. Napis: civilni in vojaški značaj; Hartung Rs. Regmt. 47. bei der 3. Gebirgsbrigade der VI. Truppendivision. Tako ostane vedno napis. Vsem prijateljem in znancem moj pozdrav; blagovoli jim naznaniti, da še živim. Presrčen pozdrav obema soprogama! Zdravstvujta!

II.

Kotorsko, 3. avgusta 1878. —
Soboto ob 9. predpoldne.

Dragi prijatelj!

Zadnje pismo si, kakor mislim, že prejel. Tega mi sicer nič ne spričuje, ali pretekel je čas, ki bi mi že bil moral to dokazati

in mi naznaniti, kako se pri vas na Avstrijskem godi. Vzemi zemljevid v roke in spremljaj me v duhu na mojem potovanju!

Petindvajseti, 26., 27. julij je pretekel pri navadnem vojaškem delu mirno in še kaj hitro. Imeli smo v soboto povelje, se za odpotovanje pripraviti in pripravljeni ostati. V nedeljo, 28. julija, je bil zopet dan, ko smo vsako minuto pričakovali povelja se odpraviti. Vasi nismo smeli zapustiti. Kako se nam je v tej vasi godilo, sem že naznanil. Ako si pa hočeš zdanje naše stanje ogledati, si samo misli, da smo biti tam v Topolju „nobel ljudje“. Živeli smo kakor grofi proti zdanjemu življenju.

V ponedeljek smo odrinili; ali poprej, ko nadaljujem in slovo vzamem od Topolja, zdaj mi ljube vasice, naznanim, da se mi je ^{6a božji} posrečilo v nedeljo pri službi božji grško-orientalskega obreda biti in opazovati njihov obred, ki se lepo in razumljivo v cerkvenoslovanskem jeziku obhaja. Cerkev je mala, jako slaba. Trije zvonovi so trikrat vabili v cerkev. Domačih ljudi ni nič prišlo, ker so naši vojaki večidel cerkve sami zavzeli. Sramovali so se domačini priti k službi božji. Jaz sem jim očital njihovo hladno kristjansko življenje, ali ženske se smejo; pop jim nikakor tega ne očituje, kar ni dobro. Cerkev je polna slikanih podob; oltarja pravega ni, temveč samo miza. Kadilo se je več nego šestkrat pri službi božji. Peva in odpeva se vedno in v tem obstoji večidel ves obred. Tudi blagoslovilo se je ljudstvo s kelihom, napolnjenim z božjim kruhom. Ta neopresni kruh se je potem razdelil med vojake in jaz sem posebno velik košček prejel kot edini častnik v cerkvi.

Pop je prijazen človek. Nazadnje je bil krst. Jako čudno se obhaja, čez pol ure trpi. Dekle pol leta staro se je krstilo. Poprej so ga do nagega slekli, potem ga je pop mazilil in nazadnje kakor mačko v roko prejel, vzdignil in vsega kar nagega z vodo polil, da je vreščalo, kakor da bi ga živega drl. Nazadnje so se mu na treh krajih lasje porezali in konec je bil. Med tem pa se je vedno molilo: „Gospodi, pomiluj!“ i. t. d.

Nedelja je pretekla. V ponedeljek 29. v jutru ob treh je prišlo povelje. Trobilo se je „Vergatterung“ in odmarširali smo ob 1/2 4. v jutru proti Brodu. Trg Garčin, skoz katerega smo korakali, je precej lep. Tam so bili graški Belgijci po hišah naseljeni. Kraj je raven in lep. Hiše so jako redke; po dve uri človek maršira, ali hiše se ne vidijo, tako redko je vse naseljeno. Strašna vročina nas je tlačila, žeja mučila. Ob 1/2 12. smo prišli v prosti tabor; cela brigada je bila skupaj. Vode je zmanjkalo in v mesto Brod smo morali po njo pošiljati.

V torek, 30. julija, smo bili namenjeni ob 6. uri zjutraj odriniti. V ponedeljek, 29. julija, se je prekoračila Sava in z njo avstrijska meja ob 5. zjutraj. Jaz, kakor iz pisma razvidiš, nisem bil navzoč, ker smo ta dan šele iz Topolja odrinili. Godba je svirala in krepko se je korakalo čez most, stavljen na plavih. Onkraj Save je pričakovalo mnogo ljudstva našega poveljnika in avstrijskih vojakov. Poklonilo se je poveljniku zvečer in mu izreklo slovesno svojo pokorščino. Vojaki, stopivši na bosanska tla, so klicali „hurá“ in vse je bilo veselo. Proklamacija se je prilepila na hišne stene.

Mi smo 30. julija odšli iz tabora pri Brodu. Ob 5. uri zjutraj je začela divizija korakati prek Save. Moj bataljon je imel posebno nalogo: dve kompaniji sta bili „Nachhut“ (zadnja straža), dve pa „Seitenhut“ (bočna straža). Jaz sem bil pri „agmen novissimum“. Prišli smo (2 komp.) ob 1/28. v mesto do mosta; trën se je počasi čez most premikal in stoprav ob 1. popoldne smo mi kot najzadnja straža celega trëna prekoračili most. Klicalo se je trikrat „Živio“! Potem smo se zraven avstrijske zastave postavili; nato se je prezentiralo in trikratni „hurá“-klic je donel iz turške v avstrijsko deželo. Korakali smo skoz turški Brod; to je precej velika vas ali trg. Prvikrat smo gledali turške hiše in turške ljudi. Turških trgovcev je veliko tam. Žensk se malo vidi; nekatere so prav lepe. Okna so zadelana in le tam pa tam luka kako žensko lice skoz nje. Hitro se spozna, kje da je kakov „harem“, ki ga nam je prepovedano obiskati. Čez trg smo prav živahno z „živio“-klici in slovenskimi pesmimi korakali. Ljudje so nas čudno ogledovali.

Solnce je strašno pripekalo. Vročina je hotela ob 3. popoldne vse uničiti. Naši ljudje so izvrstno marširali. Zvečer ob 9. smo šele prišli v Lužane, malo vasico na cesti med Brodom in Drvento. Tam na polju se ustavimo in tabor napravimo. Jesti in piti ni bilo nič. Vojaki niso nič kuhali in tako je bilo vse lačno; nikjer ni bilo naših багаžnih voz. Ob 10. zvečer pride strašna ploha. Teklo je prek in prek; pod nami, ki smo pod vejevjem ležali, je tekla hladna vodica. Neprijetna seveda mi je bila, ali kaj si človek hoče! Ob 12. smo vstali, ko je dež ponehal, in smo se začeli sušiti in greti pri ognju. Ob 1. po polnoči pride šele naš „Bagagetrain“, od katerega smo dobili mesa in riža. Kuhalo se je šele prihodnji dan, v sredo, 31. julija; ta dan, v torek, smo bili brez kosila. Posušili smo se do dobra. Ali glej, okoli ognja se poležemo in mislimo malo spavati: dež ali huda ploha zopet prihruje in mi, mokri kakor poprej, smo stali okoli ognja kakor mokri zatrohneli štori v šumi, kajti ležati

ni bilo mogoče. Cesta je postala strašno blatna, vozovi se niso mogli naprej pomikati, ker je voda eden most pred Dervento odnesla. Vsa „bagaža“ je bila na cesti čez noč in naš polk v taboru pri Derventi ni dobil ničesar. Polk Marojčić je prevrgel tri svoje vozove in v sredo so jih pomagali vzdigavati naši vojaki.

V sredo je bil prost dan, dan počitka. V četrtek, 1. avgusta, smo šli v jutru v tabor k svojemu polku pred Dervento. Čuden pogled je bil v taboru; cela divizija se je tukaj utaborila. Ker je bilo vreme jako slabo, je bil prihodnji dan, petek 2. avgusta, počitni dan.

Derventa je malo mestece. Hiše so ločene ena od druge. Vse je nizko, ometano po turški šegi. Tri mošeje so tam. V soboto smo korakali skoz mesto proti jugu. Razprostirala se je pred nami lepa dežela. Hrib se vzdiguje čez hrib; njive se bleščijo med gozdi, ki se daleč ter na vse strani razprostirajo. Les ni velik, samo malo grmovje se šopiri po hribih. Zemlja je zlo rodovitna in bi dosti pridelkov donášala, ako bi jo bolje obdelovali, gozdove potrebili ali izsekali, vinograde nasadili in deželo obljudili. Lep pogled, ali tudi žalosten pogled! Po dve, tri ure lahko korakaš, da tudi pol dne, in ni hiše ter človeka videti. Dobiti ni nič, niti jesti, niti piti, tudi vode ni. Zdaj je deževalo in tako so nam potoki grdo, kalno vodo ponujali.

V petek smo prišli po strašno hudem maršu do Kotorškega ob 4. popoldne. Tu smo si nekaj skuhali in se malo okrepčali. Jaz sem prevzel namesto malo bolnega častnika svoje kompanije inšpekcijo. — V soboto smo korakali dalje proti Doboju, ob 1. popoldne smo odšli in prišli tja zvečer ob 9. uri. Naša 19. kompanija je imela veliko dela. Bila je kot prednja straža na maršu, zvečer pol kompanije taborska glavna straža; jaz sem bil poveljnik. Druga polkompanija je šla pa kot „Vorposten“ v službo. V Doboju še ni bilo sovražnika videti. Iskali smo ga, ali vsi so se nazaj pomaknili, potem ko so eno konjiško eskadrono na pol pobili in ujeli. Zasačili so jih Turki in razgnali na vse kraje; kakih 60 jih ni več prišlo nazaj. Več so jih ujeli, slekli; nato so jim pa naši ušli, ako ne vsi, pa vsaj enega so celo nagega donesli nazaj.

V nedeljo smo šli dalje, na levo stran kot „rechte Flanken-deckung“ proti Tešanju. Pot je bil strašen, ker je bilo zelo deževno. Korakali smo do kolena v blatu in v vodi. Čez potoke ni bilo brvi, temveč korakali smo prek kakor svinje. Popoldne smo prišli blizu Tešanja. Dve uri daleč so nam prišli naproti „kaj-

makam¹ in njegovi znanci ter prijatelji ter so se nam vdali in poklonili. Proti večeru ob 8. smo marširali skoz mesto in popevali slovenske pesmi.

Ob 9. zvečer smo prišli v tabor. Ne jesti, niti piti nismo imeli ves dan. Zvečer se je klalo in nato kuhalo. Tudi tukaj ni bilo brez dežja. Prišla je ploha in nas vse tako premočila, da smo bili mokri kakor miši. Celo noč so bili na nočni straži in celo noč je deževalo.

V pondeljek smo korakali proti vasi Caglovice čez visoke hribe. Ni skoraj mogoče korakati. Nobeden voz ne more tam peljati, temveč vse se mora naložiti na konje, ki nesejo živež in vse. V vasi Karaglija smo ostali s petimi bataljoni. Peti bataljon je odkorakal dalje proti mestu Maglaju popoldan ob dveh. Ob 4. uri popoldne je prišel do bližine imenovanega mesta. Tukaj so se bili zbrali Turki in se zoperstavili glavni koloni. Naš 4. bataljon jih najde v boju; prime jih na levi strani, ravno ko so hoteli ubežati in jih zopet nazaj porine proti glavni koloni in reki Bosni. Hitro so jih premogli. Sedem jih je naš bataljon ujel, dve zastavi so vzeli, več orožja in druge ropotije, kakor nekaj konj i. t. d. Sedem ujetnikov so takoj ustrelili pri Bosni. Med njimi je bila babura, kakih 70 let stara, ki jim je donašala streliva. Tudi ta je ustreljena padla v Bosno. Častnik Fras je bil priča, ki je zbral ljudi za postreljenje. Komandant Filipović je neizmerno pohvalil ves polk Hartung in ga čez vse povzdignil. Mi imamo ta dan (5. avg.) enega mrtvega in dva ranjena.

Bataljon je nazaj dospel v torek, 6. avg., predpoldan. Čez noč od 5. do 6. avg. smo se dobro stražili; alarmiralo se je ob 4. uri ponoči. Jaz sem vojne nočne straže od 9. do 1/21. obiskaval. Ko se vrnem in do niti moker slečem, se oglasi pok za pokom; mi se vzdignemo, oborožimo in čakamo. Krogle so letale nam prek glav, ali hitro je vse ponehalo in potihnilo. Postavili smo se na priličnem mestu in čakali do polpete ure; nič ni prišlo. Mi odidemo. Kakih 20 mož je neki streljalo na stražo. Ob 10. zjutraj se je zopet alarmiralo, ker se je javilo, da se je pomaknilo kakih 50 mož mimo tabora v bližnje pečine in loge. V torek, 6. avg., je bil dan počitka.

V sredo, 7. avgusta, smo šli ob 5. zjutraj proti Žepčam čez gore, ki leže med Tešanjem in Žepčami. Težka je bila pot; strašno polzko in strmo. Ob 10. uri pridemo na neko brdo, s katerega se je videlo v vas Novi Šeher. Tam se je neki zbralo okoli 400 Turkov. Osemkrat se je ustrelilo s kanoni v vas. Turki so se

¹ Kajmakam je okrajni glavar, nekaj turški veliki župan,

umaknili. Mi smo po eni uri korakali skoz vas. Prišli smo na mali hribček okoli poldvanajste ure. Kar naenkrat zagledamo kakih 2000 korakov oddaljeno marširati turško kolono. Tromljala je in glavni koloni nasprot korakala. Polkovnik zapove kanonirjem, ki so imeli na konjih svoje kanone, ustreliti na kolono. Ko se to zgodi — bilo je $\frac{3}{4}12$. — se oni koj oglasijo in začnejo na nas streljati. Reče se, da jih je bilo okoli 3000. Začeli smo se postavljati in streljati. Huda je bila. Krogle so strašno žvižgale čez naše glave. Skraja je mrzel pot oblival človeka. Trepetalo je truplo, tresel se život, glavo smo k zemlji tiščali, ko so krogle mrtvaške pesmi pele. Na levi, na desni so se razprostirali in na nas pokali. Na 300 korakov so se na nekih krajih približali. Mi smo jih odganjali kolikor mogoče.

Bilo je 1. popoldne. Kanoni so dobro streljali. Ker smo mislili, da nimajo Turki kanonov, smo bili celo sigurni. Ali motili smo se. Kakih 20 korakov za kanoni je bilo skupaj več častnikov, kakor polkovnik, adjutant, trije stotniki, trije nižji častniki. Tudi jaz sem bil s svojim stotnikom med njimi, ker je bila naša kompanija sprva v rezervi. Krogle so strašno žvižgale, ker smo okoli bili celo v ognju. Naenkrat prileti šrapnel-krogla iz turškega kanona in pade 6 korakov za nami na zemljo; k sreči se ni raznesla. Druga prileti in pade med našo kolono. Ranila je kakih 8—10 kar naenkrat. Nastal je krik in stok in jok. Več drugih je bilo tudi kaj ranjenih. Nadčastnik Kubin, je zadet v glavo, koj padel in eno uro pozneje umrl. Meni je po njem jako žal. Tudi jaz sem mislil, da moram ranjen ali mrtev iz boja priti, ali danes je bila sreča na moji strani. Tretji šrapnel je padel med konje, ki so nosili naše brašno. Eden je koj obležal. Mi smo se hitro razprostavili in začeli streljati. Na desni strani nam je slabo šlo, seveda je bilo sovražnikov dosti več nego našega polka. V pravem trenutku pa pride glavna kolona, prime na levi strani sovražnika, ga porine nazaj in nam delo olajša. Na desni strani se mi pomnožimo in koj smo Turke iztirali z dveh hribov in jih zasedli. Med bojem je nastala strašna nevihta, bliskalo in grmelo je neizrečeno. Lilo je, kakor da bi se bilo nebo odprlo. Streljanje med tem poneha, Turki se odmaknejo nazaj, mi pa čakamo pod milim nebom, da se zvedri. Nato smo se koj napotili in šli naprej brez tornister. Med tem časom prime na levi strani 27. lovski bataljon Turke, jih porine nazaj in na gori pred mestom Žepče, kjer so se bili zbrali okoli svoje „kule“, zelo s puškami pozdravi. Boj je bil hud, kakor se je videlo. Streljalo se je neizmerno. Lovci Turke obidejo in jih ulovijo 368 čudno grdih in

zlobnih ljudi. Orožje so odložili; bilo je dvojno. Imajo vse dobro urejeno. Sovražnik obstoji iz raznih življev; regularni in neregularni vojaki so bili skupaj. Turški sultan je neki razpustil svoje vojake. Ti pa se niso hoteli raziti, temveč so se z nezadovoljnimi Turki (vstaši mahomedanci) zedinili in se obrnili proti nam.

Ob 6. zvečer je vse potihnilo. Ob 1/27. smo prišli do tiste barake, kjer so bili vsi zbrani. Dobro je bila osigurjena. Naš polk se je zdaj lahko šopiril gori okoli barake. Napravimo ogenj in se malo posušimo. Po hudi bitki imamo 3 mrtve, 34 ranjenih, poprej pa enega mrtvega in dva ranjena. Vse nam je čestitalo k našemu hrabremu obnašanju. Generali so se neki izrazili, da hočejo cesarju samemu naznaniti, koliko smo že mi storili in kako hrabro smo se obnašali.

Jaz sem prišel zdrav in srečen iz bitke. Truden in polomljen sem, ali prestal sem dozdej vse dobro. Spal sem po bitki kaj slabo. Deževalo je prav dobro. Pod milim nebom je pač pri takih slučajih jako slabo bivati. V četrtek, 8. avgusta, je bil dan počitka prav potrebnega. Jaz sem dobil zopet poveljstvo taborske glavne straže in sem imel veliko opravka. Ker je v četrtek jako hudo deževalo, je bilo potrebno še počakati do petka. Tudi danes v petek smo imeli mir. V soboto, 10. avgusta, pojdemo na gore in hočemo Turke na desni strani prijeti in jih zopet nabiti. To so ti kruti ljudje! Danes smo 70letnega starčka ustrelili; obut je bil s čevlji naših huzarjev, ki so jih bili ubili.

Vstaši so večidel lopovi, ki nimajo nič svojega ter okoli ropajo. Tako govori ljudstvo v Bosni. Celo katolike silijo se z njimi zediniti in se z našimi biti. To bode vstašem malo pomagalo, ali nam pripravlja veliko dela, se z njimi baviti. Govori se, da jih je pri Vranduku okoli 10.000. Tiste hočemo ujeti ali pobiti. Oni znajo dobro streljati, samo da vse previsoko gre. — Moja kompanija ima osem ranjenih. Nas se jako bojijo; neki se hočejo vdati in težko nas pričakujejo. V Sarajevu bi rad neki celi polk svoje orožje oddal. — Tako je reč danes, petek, 9. avgusta. Kako bode jutri, v soboto, ne znam, morda jako hudo in težavno. Pozneje dalje. —

Ravno ko pišem, je poknila puška pri moji kompaniji. Nekdo je snažil svojo puško, ki je bila nabasana ostala; sproži se in zadene nekega tovariša ravno v prsi nad srcem. Morda umrje, kakor zdravniki pravijo. Tedaj nepričakovana nesreča.

Kako se nam pod milim nebom godi, pri strašnem dežju in v blatu, lahko razvidiš. Nočem Ti tarnati, kajti ne more si prav za

prav nikdo tega predstaviti, kdor ni vsega tega sam doživel. Ako še iz sledečih bitk srečno izidem in se zdrav vrnem, hočem natanko slikati tukajšnje življenje. Dežela je lepa, ali pusta. Vse moramo s seboj voziti in to je težavno za toliko tisoč ljudi. —

Dela je veliko. Blatni smo vsi. Samo sušimo se, ako ne marširamo. Človek pride težko k pisanju. Pet dni smo bili ločeni od naše brigade po stranskih cestah in nismo dobili nič za seboj. Danes se tornistre odložijo in se za nami peljejo; kajti mi gremo čez gore in na gore brez tornister . . .

Zdravstvujte! Živeli!

Žepče, 9. avgusta 1878.

Sket.

Dr. Fr. Ilešič:

Češki „Ljudje enega dne“ ali slovenski „Kontrolorji Škrobarji“.

Kontrolor Škrobar se je končno ustrelil. Ne vem, ali so njegovi prijatelji in znanci kaj gojili njegov spomin. Vsekakor je sila velikih dogodkov kakor vihar potegnila čez njegov grob in pogrebce pognala bogve kam . . .

Jaz sem bil v nemi samoti in sem se hotel meniti s pokojnikom, a žal, pomnil ni več ničesar, zakaj bil je „človek enega dne“, ki ni družil hipov in časov v enoto.

Dunajski češki pisatelj Vaclav Hrubý, mlad nadarjen kozêr, ki je pred par leti umrl, je med svojimi Čehi na Dunaju poznal celo število takih „Ljudi enega dne“ in mi jih je predstavil v epizodnem romanu s tem naslovom¹ — zlasti njih junaka, asistenta Bogislava, ki se je strašno ozbiljno tudi ukvarjal z revolverjem, pa končno legel spat, češ, „tout égal, odhajamo s tega sveta tako naglo, da niti ni vredno, da bi si človek tukaj slekel površnik“ — njegov revolver je bil že davno v zastavljalnici.

V češkem romanu „Ljudje enega dne“ se v krasni plastiki in z nenadmašljivim humorom prikazuje češki problem na Dunaju, češki narodnostni problem takorekoč ob mejah češkega naroda. To nam bodi povod, da si ga ogledamo, in sicer pred vsem vsebino po „epizodah“, kakor slede v romanu samem.

¹ Lidé jednoho dne. Episodický roman. Díl první, str. 151; Díl druhý; 134 str. Videaň, 1913. Izdala „Videnská Matic“ kot 4. in 5. zvezek svoje „Knihovne“. Vsak zvezek stane 1-50 K.

Jaroslav Modráček, jurist, je doma na semestralnih počitnicah v Klosterski ulici Filistrskega gradišča, ki šteje 9000 prebivalcev, ima okrajnega glavarja, davkarijo in gimnazijo. V žepu nosi Modráček stalno skripta cerkvenega prava, a z bivšim katehetom se niti ne pogledata. Njegov prijatelj tu je zaspani davčni adjunkt Nepil. Teta neče pustiti Modráčka v Prago iti študirat, ker misli, da ga tam motijo razna društva; zato se je moral vdati in skleniti, da za drugi semester pojde na Dunaj. Njegov nekdanji gimnazijski kolega Svojšický je tam v nekem računskem oddelku ministrstva praktikant in ta ga sedaj s pismom opozarja, naj na Dunaju vstopi v kolo „Ljudi enega dne“, ki imajo svoj stalni lokal pri „Modrem Šimlu“. V ta krog je hodil, njih gimnazijski prijatelj Bogislav; toda temu „ljudje enega dne“ niso povsem zaupali, češ, da koketira z večnostjo.

Svojšický na Dunaju zanemarja urad in glada; s prijateljem asistentom Bogislavom prodasta 450 zvezkov Reklamke in dobita za to nekakih 9 K; to zapravita en večer. Bogislav modruje: Življenje kosamo v dolgo vrsto oddelkov in tisto „boljše“, ki ga pričakujemo, rivamo vedno na daljši mejnik, a faktično je zboljšanje v življenju nemogoče, le da se tega ne zavemo.

Modráček je prišel na Dunaj; sprejela sta ga Svojšický in Bogislav; pri večerji so se smejali nekdanjemu tovarišu Kejški, ki je človek „ustvarjen za dve sto let“, pozitivist, ki mu je bil vedno ideal močna ženska in ki se je zato tej-le svoji bodoči hotel „očuvati“. Po večerji se je Svojšický izgubil s poulično prostitutko, onadva pa sta šla — tja. Na kliniko namreč sta šla. Tako so „Ljudje enega dne“ zvali zabavišče v dunajskem Praterju, kjer so se dekleta vadila „posvečati svoje mlado življenje javni nrvnosti“. Tu sta našla poštnega uradnika Jardo, ki pa je prišel sem le radi gospoda Marnika, bivšega državnega poslanca z Moravskega, hotečega tu buditi stare spomine. Marnik je kmalu odšel, ker je moral neko damo „spremljati“ domov. Njegov odhod je dal Jardi povod, zanetiti narodnopolitično debato, ki sta jo pa malone docela prevzela in izpolnila Bogislav in Madráček, debato o problemu malega naroda in o narodnokulturnih spakah češke srednješolske vzgoje. Jarda je odšel domov; Modráčka je ulovila „hogenetka“ — saj še ni imel stanovanja, — a Bogislav, ki je ostal tako sam od cele armade, je začel filozofirati o emancipaciji moških od žensk ter radi važnosti stvari odšel k svoji Olgi, povprašat jo za njeno mnenje.

„Hlena“ je bila hči imetnika poletne restavracije blizu Filistrskega gradišča, „pričaran pojem dekliške krasote in nege“ — rajši

naj bi ji bil oče Apolon in mati Venus — odgojena v „Sacré Coeur“. Bogislav, ki je bil v vasi tam blizu doma, si jo je lanske jeseni na dopustu zapisal „v svoj zapisnik med svoje ljubezni“, o Božiču ji je že poljubljal roko, a sedaj spomladi je Modráček prijatelju Bogislavu že povedal, da pride Ilena na Dunaj posetit svojo teto, ki jo hoče dati na učiteljišče iz strahu pred moškimi; prišla je, seveda jo je Bogislav sprejel in zvečer vodil ob dunajskem kanalu, jo poljubil na ustnice, a dobil od nje zaušnico; on in ona sta pri tem bila pač.

Pri „Modrem Šimlu“ je lokal „Ljudi enega dne“. K „Prodani nevesti“, ki se poje baš ta večer, ne morejo ljudje teh vrst iti, češ, da je to predraga zabava; med večerjo pa pripovedujejo drug o drugem anekdote: Olajz je oni dan po večerji šel v kavarno, izpil celo šumo štamplov, neprestano objemal staro kavarnarico; Semrha je zopet pobral nekoč neko žensko, ji plačal večerjo, potem mu je v kavarni izpila kakih deset konjakov, končno si je zaran doma iz njegove denarnice vzela vse, kar je bilo notri. Tretji, mlad fant, je zopet neki taki „boljši“ ženski plačal večerjo, ki je stala 10 K. Z naslado in ob splošnem smehu poslušajo klubovci o teh dogodkih. Že precej pozno, ko so vsled dima imeli predmeti le še nedoločene oblike in so se gostje poznali le še po glasu, je prišel tudi Bogislav z Modráčkom in Jardo. Neki mlad človek je začel z nabiralnikom nabirati za društvo „Komenský“; gostje so dali po 2, 3, nekateri celo po pet krajcarjev; pri tem sta se pa dva še sprla, katero društvo je važnejše „Komenský“ ali „Lidová osvěta“. Konec prepira je bil smešen in je dal ta praktični rezultat, da so navdušeno „subskribirali“ kakih 20 „štefanov“ vina — nič po ceni zabava! Med tem, ko so eni kvartali, sta se Bogislav in Jarda zopet zapelela v narodno-politično in kulturno debato; govoril je izključno le Bogislav, v nič deval češko literaturo, ki da je odlesk tujih literatur, smešil važnost „nežnih“ pesnikov in pisateljev sploh, profesorjev, ki ne kažejo resnice, ampak le njeno garderobo. Pokazali so se rezultati iger — bilo je že po polnoči — „štefani“ so zacirkulirali z naglostjo Martovih mesecev in ob dveh je krčmar družbo potisnil ven. Bogislav je odhajal z Modráčkom in Jardo v svežo noč.

Dunajski Wurstelprater je do dveh tretjin češki: pestunje, vojaki, dame s „potnimi pasi policijskega komisarstva“, brezposelne služkinje, natakariji, obrtniki. Bogislav in Modráček sta šetala med praterskimi établissementsi ter naletela na nekem voglu na deklo, ki ni vedelo kam iti. Modráček ji je brž pogodil smer: povabil jo je s

seboj na večerjo; pri večerji mu je razkrila, da pojde za dva dni z Dunaja na svojo svatbo. Njen ženin, lakaj nekega grofa na Češkem, ji je pisal nemilostivo dolgo pismo, ki ga ona pokaže sedaj v originalu — vendar bi želela poleg bridkih spominov z Dunaja vzeti tudi kaj prijetnih . . . Modráček ji hitro pomore ter pove, da si je iz hotela „Athènes“ že mnogo dam odneslo najkrasnejših spominov . . . In tako se je tudi zgodilo. Bogislav se je med tem do sita našetal v Praterju in se v mraku vračal. Nad Leopoldovim mestom in nad notranjim mestom je bila razlita luč in je širila blesk v temo tja dol ob Kanalu, kjer so pred zakajenim ozadjem črneli dimniki plinarn in drugih tovarn, grozeči klicaji človeške bede. Bogislavu se je zdelo, da je nad temi deli mesta, nad krajem greha in trpljenja, neizprosna roka usode zapisala besedo: Natione Bohemus . . . Začutil je prokletstvo svojega naroda in prokletstvo človeškega rodu, ki je zemljo iz raja izpremenil v to, kar je, brž ko je s svojo nogo stopil na njo. Za kazen, da se je ojunčil imeti tako moralno misel, je izginil brž v vratih „Modrega Šimla“.

Na onem sprehodu v Praterju je Bogislav ugledal pred nekim établissementom „čitateljko misli“, Margherito Precioso Stello Matutino. Dunajski zrezki, ki jih ji je parkrat kupil za večerjo, so delovali nanjo kakor pesmi lirskih pesnikov. „Dobri so bili. Zaljubljena sem!“ je rekla in Bogislav je sklenil, jo povesti na izlet v Hütteldorf. Seveda je s tem zagazil v središče „ženskega vprašanja“, ki ni težko, pač pa drago: odkod denar za izlet? Šel je v tej stvari nad prijatelje: poštni uradnik Šemrha mu je pokazal neki neplačan račun črevljarja; Svojšický je klel, sredi sobi sedeč med razmetano svojo obleko in ostalo ropotijo, ker ni našel čistega prsnika za rendez-vous; železniški uradnik 11. razreda Olajz sploh ta dan vsled ponočevanja ni šel v urad in je še spal. Dr. Skohoutil, advokat brez klijentov, mu je posodil 40 fl., sicer brez „obresti“, a za odplačilo v desetih rokih à 7 fl.

„Na otoku blaženih“ se je tisti četrtek izpolnilo. Kaj je krasota prirode proti krasoti deklice, ki jo postaviš pred njeno scenerijo! V restavraciji Hütteldorfskega kolodvora sta obedovala, potem pa ju je objela tihota gozda — ne grozeča, ampak tista tihota tople kopeli, ko za hip nepremaknjen sedi v banji. Margherita je šla naprej. Čipke njenih kril so se igrale na njenih polnih nožicah in vibrirale so linije. „Bogislav je v duhu prisegal, da bi hotel za njo iti celo popoldne tudi brez večerje.“ Nenadno je stopila na nagnil parobek kakor vladarica gozda in se nagnila k njemu. „Kako je tu

krasno, ta tihota!“ je rekla, on pa: „Hotel bi za ta edini dan žrtvovati štirinajst izvrstnih obedov ali leto svojega življenja.“ Šla sta dalje proti vrhu hriba; utekla je in nabrala kitico žoltih cvetov ter mu jih vtaknila v suknjo. Že sta prekoračila vrh in odvarjal se je pogled na drugo stran, proti Alpam. Sedla sta v travo. Naenkrat ji je prišlo na um, da bi zaplesala z njim; zaplesala sta, a on se je hitro utrudil; ona je plesala dalje. Prosil jo je, naj mu prizanesi, ne more mirno gledati rdečih podvez. Sedla je k njemu in rekla, da bi bilo greh, mu pokazati noge do podvez. On pa je spoznal, da ura še ni prišla, da pa bo ta epizoda bodoče razkošje le še povišala. Vrnila sta se v mesto; v Praterju sta večerjala in ob ednajstih zvečer odšla. Prater je kril in kazal ljubezen. Bogislav je pozvonil v hotelu „Athènes“; sledila je kakor brez zavesti. V sobi drugega nadstropja je obstala ob durih strmeč. „Pa pojdemo dalje,“ je rekel, „če me nimaš rada.“ Ona se je zbala, da bi ne bilo tega, česar se je bala, in — bilo je.

„Dunajska nedelja“, krasen poletni dan. Bogislav in Modráček sta proti poldnevu sedela na vrtu „Modrega Šimla“, trudna in bolna še od sinočnega večera, ko je vsa družba od „Modrega Šimla“ šla končno pod vodstvom svojega zastavonoše Olajza — „tja“. Dva preprosta Čeha, eden očitno delavec, drugi obrtnik, sta se malone stepla, ker eden ni hotel piti, kakor je hotel drugi; končno pa je oni ugodil zahtevi s krepko „potezo“ in šla sta domov k obedu. Bogislav in Modráček sta še ostala tam in zevala, dokler ni Modráček povprašal, kaj je zdaj z Margherito, o kateri Bogislav že dolgo nič ni pravil. Bogislav je povedal, da jo je neka bogata dama vzela ven na deželo v službo, sicer pa „je oddaljeni milijenec objektu ljubezni kakor umetni magnet brez obveska — počasi se izgublja magnetičnost popolnoma“. Sploh mu je zadnji čas mnenje o ženskah še bolj padlo; največjo neprijetnost mu je prizadejala služkinja njegove gospodinje, ki je postiljala njegovo posteljo, pobirala s tal njegove razmetane knjige in se strastno vrgla na čitanje romanov. Ker ji Bogislav ni rekel tako lepih besed o večni zvestobi, kakor junak v romanu „Svoji“, se je hotela zastrupiti, a so jo na srečo rešili. Modráček pa je iz svojega pripovedoval novico o izpreobrnitvi davčnega adjunkta Nepila; ta je bil iz službenih ozirov premeščen v neko vzhodnočeško mestece, se seznanil z rodbino nekega starejšega kolege in nič ni imel proti temu, da spoji svojo usodo z domačo hčerko, dà, razširil je svojo ljubezen tudi na njeno mamo: „Stari“ je sicer, ko je bilo tega že preveč, enkrat

v pijanosti zrohnel nad svojim istotako pijanim kolegom, a dami sta ga doma brž ukrotili in dan poroke je prišel. Tast in zet sta jo na prejšnji večer tako potegnili, da je ženin zaspal uro poroke; na svatbi se je zopet tako opil, da bi skoro zamenil taščo z nevesto. Bogislav ob tej zgodbi ni rekel nič, le vprašal je Modráčka, kako to, da ne gre že na velike počitnice; Modráček je bil malo v nepriliki, pa rekel, da bo delal še rigoroz. Smeje se, je dejal Bogislav: „Nadejam se, da ne padeš; gospa Karola te pač ne bo vprašala iz cerkvenega prava.“ Modráček je plačal in šla sta v kavarno; tu je bil naravno, ker je bil tako lep dan, Svojsický in igrali so, zvečer pa pili pri „Modrem Šimlu“, a malo pred viškom veselja zašli na polje filozofsko.

Modráčkov rigoroz se je vršil pri sedanji gospodinjki njegovi, gospe Karolini. Bila je to mlada, od svojega moža ločena žena. Cela nervozna puščoba meglene dne je ležala danes v njeni duši; kljubovala ji je z romanom in s kvačkanjem — oboje si je po enoličnosti slično — pa zaman; tu treba osebe. Pa saj je tam v postranski sobi soban Modráček! A ta je danes tudi siten, zakaj teta mu je odtegnila podporo, ker je že avgust, pa rigoroz še ni. Baš ko je mislil iti spat, pade nekaj nekje — ali se je razbilo zrcalo, znamenje nesreče? Ne, v sobi gospe Karoline je padla s stene podoba njene pokojne matere — morda se je umaknila s stene, da bi ne bila prisiljena gledati tega, kar se po vsej priliki zgodi nocoj? Modráček je pritekel na pomoč in oba sta srečno zopet obesila podobo, nato pa vkup večerjala in se poslovila. Pozneje je zaropotalo v kuhinji. Vsa prestrašena, v sami srajci je pritekla Karolina k Modráčku v sobo; naravno, da je bil brž junak in šel gledat: mačka se je dolgočasila v kuhinji in razbijala lonce, a zdaj skočila mimo gospe tako naglo, da je bila ta-le kakor odrevenela; nesel jo je v posteljo Modráček itd. „Ta rigoroz je bil morda edini izpit, ki ga je bil Modráček položil brž prvič z dobrim uspehom. A dasi ga je prebil z odliko, je bil vendar prisiljen, ga ponavljati.“

Svoj dopust je Bogislav preložil na september, ker je strastno ljubil jesen. Tiste dni, predno je odšel, je začutil parkrat nekaj doslej mu neznanega: dih smrti, vselej zarana, ko mu je prvo svetlo prihajalo v sobo. Neizprosna tihota, kakor da se je vse ustavilo. Nehal je eksistirati, a še je mogel o tem razmišljati, da je nehal eksistirati! Nekega takega dne se je popoldne po uradu vrgel na zofo, da bi nič ne mislil, a zaman. Življenje ne da ciljev! Ta breznačnost mu

je na vsa vprašanja dala le odgovor: „Trenotek edini je naš!“ in ga vrgla med „Ljudi enega dne“. Pogledal je revolver, pa — odšel v mesto. Naletel je pozno zvečer na znanega bivšega jurista Neskega, sedaj praktikanta pri namestništvu, gigrla, in je bil vesel, da je vsaj dobil človeka, ki ne govori o Bogu, ljudstvu in narodnostnem vprašanju. Gigrlski mladenič je v bodoči sezoni hotel vstopiti v „Slovansko besedo“, da bi se seznanil s hčerko kakega dvornega svetnika; tak tast more imeti „moralni vpliv“ na njegovo karijero. Rendez-vousjev ima mnogo, a mu že presedajo. „Brž pri prvem sestanku vse ali pa nič!“ Glavna stvar je, da človek dekletu svojega naslova ne izda, moralnost je koristnost; tako jo je nadporočnik tolmačil tudi pri vojaki, češ, „dvakrat, trikrat na teden pijan biti — no, to sem jaz sam, toda nazreti se vsak dan, to je nemoralnost.“ Bogislav je pobegnil od tega znanca na tramvaj in se odpeljal bliže k Simmeringu ter vstopil v malo kavarno. Tu mu je natakarica povedala vse o svojih ljubeznih, „pa tukaj tudi ne ostane, ker nič ni.“ Ko se je Bogislav s popoldanskim vlakom odpeljal v domovino, se je čutil bolj pobitega nego sicer. Vlak je hitel z njim domov, a njemu je bilo tužno in tesno, kakor da za veke odhaja v daljno tujino . . .

Doma je bil Bogislav že dva dni in mislil: Tu je bil rojen, tu vzgojen; dali so mu izobrazbo. Neki filozof je gledal izložbo in rekel: „Koliko reči je, ki jih ne potrebujem!“ Ta napis naj bi prišel na fasado gimnazij. Izgubivši prirojeni način mišljenja in čutenja, je šel v svet za svojo Felicito in prehodil je tisoč kilometrov, da bi prišel nazaj tja, odkoder je izšel. Doma so nekdanj mislili, da bo gospod in jih bo podpiral, a sedaj mu je sestra v obraz rekla, da jih je okradel. Aleksander je presekal voz, on ga bo razstrelil. Zvečer je šel na sprehod k ribniku. Zmotil ga je tu stari, invaliden vojak, ki je zapil, kar je naberačil, češ, „danes živimo, jutri gnijemo“. In Bogislav je pritrdil ter dalje izvajal, da tisti človeštvu izkaže največjo uslugo, kdor umre. Le tisti pravijo, da bi bila nesreča, če bi človeški rod izumrl, ki žele, da bi njih imena blestela v bodočih generacijah, ali ki si žele na tuj račun se dobro imeti. „Toda kljub groznim izrekom Bogislavovim je med tem solnce mirno ginilo za vrhovi dreves. Padalo je v temo enako mično, kakor pada mlada „zvezda“ promenad, ki si je, češče ponavljajoč, s tem pridobila nekako ročnost. Ta nima niti potrebe se tako rdečiti, da bi pričarala razkošni efekt, kakor solnce, ki je po zapadnem nebu razlilo vse cisterne karmina . . .“ —

„Krasni zaželjeni dan,“ dan smrti, je prišel. Bogislav je v svitu jutranjega solnca s promenadnim korakom korakal po drevoredu proti „Gajem“. Prišel je do idiličnega mesta s klopico, kjer se je kot šolar z veliko muko učil katekizma in kamor je kot dijak hodil, kadar so ga poslali v cerkev, da bi se ognil tej neprijetni dolžnosti. Govoril je zase o Bogu in njegovih služabnikih na svetu, o Bogu in njega razmerju do sveta: Bog je resnični konstitučni vladar, ki je bil prisiljen, dati ljudstvu ustavo. Pravo vlado pa izvršuje njegov ministrski predsednik — Vrag, ki je izdal že tako šumo ministrskih naredeb, da je svoboda ljudstva postala docela iluzorna! Najbolj obžalovati pa je, da filantropi tvorijo parlament, a dvorno kamarilo — klerikalci. Toda domislil se je, da pred usmrčenjem ni dovoljeno obsojencu govoriti in potegnil je iz površnika revolver: „Umiram za nič, ker vidim, da je vse to tukaj nič, ne izvzemši teologov“. Že je dvigal revolver k sencem, kar je zaslišal korake in se skrnil v grmovje. Prišel je in na klop legel mladi Jarmil ter glasno tožil, koliko sonetov je nehvaležnici napisal, pa zaman. Ona je očitala, da so današnji moški brez vseh velikih strasti, ki so krasile starodavne junake. Da ji dokaže veliko strast, se hoče ustreliti. Res je položil revolver na sence, a to je hladilo! Rajši v srce, v srce, ki je toliko ljubilo! Našel je srce in ustrelil, pa se čudil, da še ni mrtev — patrone je bil pozabil doma. Sedaj mu priskoči Bogislav s svojim revolverjem na pomoč, češ, za tega lahko jamči, a Jarmil je odklonil prijaznost ter odšel domov po patrone. Bogislav zopet zafilozofira: strasti, nas vežejo na svet, ali pa fiksne ideje, ki pa ne smejo biti tako trdne, da bi se ne dale zamenjati; vse so dobre, samo ta ne, za katero trpi on. In zopet je dal revolver ob sence, ta samomorilec z ovirami, kar zasliši prestrašen krik — iz grmovja se je zvrtela Ilena. Bogislav jo je del na klop, nesrečnico, ki je mislila, da je ona kriva nesreče, ker je bila zavrгла njegovo ljubezen. Kakor brez moči mu je padla v naročje: neprijetno prijetna situacija za človeka enega dne, ki je začel znanje z večnostjo. Za slovo se pred odhodom na severni tečaj še enkrat pokrepiti? Kakor južna Italija je bila topla in lepa in ga takorekoč svarila, naj ne gre na sever: bi se lahko prehladil, ker je bil vedno slab na prsih. V glavi so misli zaplesale valček, misli na blažene hipe ritmičen balet; v srcu pa je svirala glasba marš: „Dalje živi!“ Bili so le še ostanki obupa. Ilena je vprašala: „Kako bi mogla popraviti svojo napako?“ Bogislav jo je posadil v mah; objemi, poljubi, svetla bluza, v Ileni je odpor ponehaval. . .

V tem hipu pa počí strel! V grmovju se je obstretil Jarmil. Bogislav mu je z Ileninim robcem obvezal rano, Ilena je krčevito plakala. Čez dva dni je Ilena čítala Bogislavovo pismo: Bogislav ji je priporočil, naj si vzame nesrečnega mladeniča, v njem je navdušenje in čustvo, bo prenehal pisati sonete, nima tovarne za srečo, kakor nikdo ne, a podedoval bo lepo tovarno za volneno blago. In tako se je zgodilo.—

Tri leta so lep korak k cilju življenja, k smrti. Zato le veselo dalje! V vrsti ljubíc, v katerih naročju smo se trudili pozabljeni na krutost življenja, je zadnja smrt. Ta ljubica ni ljubosumna na prejšnje ljubice, obratno, še hvaležna jim je, da so ji tako požrtvovalno pripravljale tla, in v dokaz priznanja naredi tudi pri njih o priliki poset. Bogislav se je šetal zvečer decembra meseca po Rennwegu; v treh letih se je njegovo čelo znatno povečalo na račun las. Stopil je v kavarno in začel čítati uvodnik filantropskega novinarja o vzgoji ljudstva. Odlagajoč te novine, je dejal Bogislav, naj bi bil tisti človek, ki je iznašel tisk, vsak večer od spiritistov citiran in obsojen na čitanje vseh uvodnikov, ki jih napišejo filantropski novinarji. V tem pa opazi, da ga motri kasirka, lepa gospodična. Prisedla je k njemu; zakaj — Margherita je spoznala v njem Bogislava. Margherita je bila pridobila od njega nekoliko filozofije „ljudi enega dne“ in se vsled tega vsaj pomirila. Margherita je dala zdaj Bogislavu pri slovesu svojo vizitko z adresó s pozivom, da bi jo posetil. Zunaj je Bogislava dohitel Modráček ter mu očítal, zakaj ga tako dolgo ni k „Modremu Šimlu“; manjka njemu in Šemrhi igralec za préférance. „Če se ne držiš ure v uradu, ne rečem nič; v gostilno se pa pri nas hodi o pravem času“. Pri „Modrem Šimlu“ se je vse izpremenilo. Šemrha si vzame gostilničarjevo hčer, Svojšický je bil z neko lepo služkinjo nepreviden in se je moral odločiti, ali se z njo poročiti, ali pa alimente plačevati; storil je prvo. Jarda, človek načel, se je tudi vrgel na zakonsko posteljo. — „Modri Šimel“ je osamel. Nocoj sta Modráček in Bogislav šla po dvanajstih od „Šimla“ domov; Bogislav mu je povedal, da se je našel z Margherito, ki pa gleda zdaj z materinskim mirom na ubeglo ljubav; Modráček je s svoje strani dodal, da je njegovi bogati gospe Karolini nekdo pojasnil „njegovo stališče med evropskimi velesilami“, t. j. ga očrnil; zato je naravno mogel iti, a žal mu je bilo pri tem njegovih upnikov.

(Konec prihodnjíč.)

Književna poročila

„Vesele povesti“. Zbirka slovenskih povesti. Urejuje J. Grafenauer. Izdaja Katoliška bukvarna. 1914. 80. 79 str. Cena 60 v.

Dva Dolenjca, „pisatelja in politika“, je g. urednik del v ta zvežčič, J. Jurčiča in Fr. Jakliča. Jurčičeva „Pravda med bratoma“ diha njegovo pisateljsko moč, ki jo brž občutiš, ko pride za Jakličem v knjigi on na vrsto. Jakličeva povest „V pustiv je šla“ ni umetniško bogve kaj, a svoj namen dosega, namreč namen, pokazati, kako se mladi zakonci za vsak prazni nič skregajo, a kmalu uvidijo, da je tragedija bila nepotrebna, ter se vsled tega končno oni sami smejejo sebi in svoji zgodbi, mi pa povesti. Druga stvar pa je s „sliko iz našega kraja“: „Za možem“ ki je v knjigi postavljena celo na prvo mesto. Ta povest ne spada niti na konec knjige, zlasti ne take, ki ima naslov „Vesele povesti“, zakaj veselega v njej niti za osebe ni nič — razen morda tisti prizor, kakor žandarma ženeta dve dekleti vdovca Marka, obe si ga želeč za moža; za nas pa, ki čitamo povest in motrimo življenje in literaturo s stališča estetske in etične vrednosti, je povest žalostna. Vdovcu Marku je umrla žena in zdaj ga love ženske. Kmetica Rojnica ve, da se bo brž oženil, ker je še „krepak“, mati nadepolne hčerke ga tolaži, da je še mlad in da dobi drugo; še ko je pokojnica živela, so njeni starši dejali: „Mu bomo pa pa še eno hčer dali“, ker mož baje ne visi na vsaki kljuki, in so tej-le drugi hčeri obetali, da bo potem ona prstan nosila, ko bolnice več ne bo. Marta gre radi njega na polje, da se mu nastavi, Lenčika iz istega vzroka prat — prva je uverjena, da je Bog prav naredil, da mu je prva žena umrla, češ, da je bil njej namenjen — vse se obračajo za njim, stare in mlade, ena se „meče“ za njim, druga se „tepe“ zanj, tretja pa „drsa“; Marta „mrje“ za moškimi in ne udrži je nihče, „kadar ravno ugleda hlače na vasi“, ter „udari za njimi, ako se hlače prikažejo“. Kmetški modrijan pozna prorokovanje: „Prišel bo čas, ko se ženske stepo za stol, ki je na njem sedel možki“. Na vrh povesti pa čitamo besede Izaije proroka: „In sedem žen bo tisti čas enega moža zgrabilo, rekoč: Svoj kruh bomo jedle in svoja oblačila se bomo oblačile, le po tvojemu imenu naj se imenujemo, odvzemi nam sramoto!“ Ne vem, kateri čas misli prorok, a izvedba teh besed v Jakličevi povesti je banalna. Morda porečete: Realistična je! Če je tako, potem je povest žalostno izpričevalo silne pokvarjenosti ljudstva, ki mu ni sveta niti smrt, in avtor ne more biti med tistimi, ki govore le o „milem, dobrem narodu“, pa tudi ne med onimi, ki grde pojave življenja načeloma izključujejo iz literature, celo brez ozira na eventualno dobri namen, ki ga je imel pisatelj, razkrinkujoč grdobijo, češ, namen je morda dober, a grdo sredstvo potegne vso pozornost nase in zakrije namen. „Škrobarja“ so nekateri na smrt obsodili, ker je toliko ljubezni v njem. Jakličeve Marte, Lenčike, Jerice itd. letajo „za možem“-vdovcem — in to ob smrti prve žene — kakor Filike, Tilike in Cilike. Pa ljubezen nekaterih Škrobarjevih deklet je avtor ovil s čarom poezije, ali ji je dal žar silne strasti, ki more biti vsaj veličasten pojav prirode, Jakličeve Marte pa goni prav trivijalna, povsem banalna sebična želja, priti pod klobuk! Jakličeva povest je zato zares ostudna. Ne razumem urednika, ki jo je del med „vesele“ povesti!

Ivan Vezenj.

„Videňská Maticе“, spolek přátel českého tisku ve Vídni (Dunajska matica, društvo prijateljev českega tiska na Dunaju) se je ustanovila na Dunaju l. 1907. Njen namen je po pravih predvsem, na Dunaju izdajati poceni češki politični dnevnik in omogočiti izdajanje čeških knjig, brošur i. t. d. Pa že leta 1909 so ji bili tiskarniški stroji v Währingerstraße zapečateni in šele l. 1911 ji je bila dovoljena tiskarna v hiši „Dunajske posojilnice“ v IX. okraju. Spočetka je izdajala le „Videňský Dennik“, a l. 1911 je prešla k drugi točki svojih pravil, k izdajanju knjig; kupila je bila literarno zapuščino dunajskega češkega feljtonista Václava Hrubega in je za l. 1911 izdala prvi zvezek njegovih del „Grotteske“¹ poleg tega še „Ročenko“ (Letopis) z manjšimi prispevki čeških dunajskih pisateljev. Za njimi je izšla istega pisatelja knjiga „Iz starega in novega Dunaja“, potem roman v 2 zvezkih „Ljudje enega dne“ in končno še knjiga o pesniku Macharju in njemu posvečena, kot Letopis za 1913. Število članov „Maticе“ raste; l. 1907 jih je bilo 84, leta 1913 pa 188; zdi se pa, da ima Matica, ki svojih publikacij ne poklanja ob članarini članom le kot „dar“, glavne dohodke v radovoljnih prispevkih. V svojih načrtih za nadalje beleži mapo Dolenje Avstrije in nje zgodovino z ozirom na Čehe; a začela je že izdajati informativne brošure: „České epistolý z Vídne“ ter postaja tako moralno-kulturno središče dunajskih Čehov. Prav važen je za dunajsko Čestvo pesnik J. S. Machar, ker uživa ugled tudi med Nemci; Machar občuje n. pr. z H. Bahrom, ki ceni češko umetnost. Posebno se v češko in hrvatsko umetnost vglablja Štefan Zweig. Macharja, Masaryka, češko moderno in češko zgodovino uvažuje znani prevajatelj Oton Hauser. V „Českem domu“ imajo svoje ateljeje češki slikarji Josip in Jan Čejka, (prvi spreten v umetniški obrti, drugi medailleur) in akademični slikar Miloš Hemerka. („Ta le več noči — ne spi, ker dela, potem pa, ko je delo končano, več noči ne, ker je še nekaj honorarja.“) Drugi dunajski češki literati so n. pr. znani pisatelj in literarni historik dr. Jos. Karásek, J. Koutrák, Fr. Cetechowský, A. Kolačný, dr. J. Suttnar, B. Vybíral, J. K. Pojezdny, J. Z. Raušar, J. Cipr, dr. E. Saudek, J. Janča, dr. A. Mádl. Tajnik „Videňské Maticе“ je bil prej dr. Váhala, zdaj pa je dr. Emil Polešovský. Društvo za vzdrževanje osrednje knjižnice in čitalnice na Dunaju „Svatopluk Čech“ (l. Drachengasse) je l. 1911 imelo zbirko češke literature v 8000 zvezkih. L. 1911 je društvo „Český dum“ kupilo hôtél „Pošta“. Tudi več bank in posojilnic imajo Čehi na Dunaju ter poleg „Videňskega dennika“ še „Dělnické listy (Delavski časopis) in „Dělnický dennik“.

K. Ogrizek.

„Družba sv. Mohorja“ razpošilja ravnokar svoje letošnje publikacije: 1. Koledar za leto 1915. — 2. Mesija. 1. zvezek. Spisal dr. Ant. Bon. Jeglič, knezoškof. — 3. Duhovni boj. Laško spisal Lovrenc Skúpoli. Poslovenili ljubljanski bogoslovci. — 4. Ksaver Meško, Mladim srcem. 2. zvezek. — 5. Slovenske večernice za pouk in kratak čas. 68. zvezek. — 6. Dr. Jos. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda. 4. snopič. — O zadnjih treh knjigah priobči Zvon poročila v prihodnjih številkah. — Družba šteje letos 78.361 udov, t. j. 90 več nego lani. Prihodnje leto izda Družba razen Koledarja, 2. zvezka „Mesije“, Slov. večernic 69. zv., molitvenika in 5. zvezka Grudnove „Zgodovine slovenskega naroda“ tudi Zgodovino c. in kr. pešpolka št. 17., ki jo je sestavil dr. Karel Capuder.

¹ Prim. A. Debeljakovo poročilo v Ljubljanskem zvonu 1913, str. 222.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov**.

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in risalnimi potrebščinami

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

trgovskih knjig

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: Ustanovljeno leta 1881. ::::